

Istraživanje o

položaju mladih

Prilog razvoju Strategije za mlade

Autor: UNICEF

Fotografije: UNICEF Crna Gora
Duško Miljanić

Kontakt:

De Facto Consultancy

8. marta 55, 81000 Podgorica,
Crna Gora

+382 67 226 392

office@defacto.me

| www.defacto.me |

msslabs.defacto.me

UNICEF Crna Gora

Stanka Dragojevića bb,
UN Eko zgrada

81 000 Podgorica, Montenegro

Telefon: + 382 20 447 400

Fax: + 382 20 447 471

E-mail: podgorica@unicef.org

| www.unicef.org/montenegro |

© United Nations Children's
Fund (UNICEF)

Jul 2023.

© UNICEF

Istraživanje o položaju mladih

Prilog razvoju Strategije za mlade

Istraživanje o položaju mladih u Crnoj Gori podržao je UNICEF u Crnoj Gori u saradnji sa Ministarstvom sporta i mladih, kako bi se prikupili podaci u saradnji sa adolescentima i mladima, koji su pomogli donosiocima odluka, predstavnicima Radne grupe za izradu strategije i relevantnim akterima da se pravovremeno i adekvatno informišu u različitim oblastima od značaja za ovu populaciju tokom pripreme **Strategije za mlade u Crnoj Gori 2023-2027**.

Crna Gora
Ministarstvo sporta i mladih

unicef
za svako dijete

Sadržaj

Uvodne napomene	5
Metod	6
Istraživanje javnog mnjenja	6
Fokus grupe.....	6
Struktura izvještaja	7
Poštovanje etičkih standarda	7
Neformalno obrazovanje, razvoj kompetencija mladih i volontiranje	8
Omladinski rad i omladinski servisi	15
Participacija i demokratske vrijednosti	18
Informisanje	28
Zaštita podataka i medijska pismenost	31
Slobodno vrijeme	36
Mobilnost mladih	37
Polarizacija u društvu	39
Zdravlje i odrastanje	42
Zaključak	47
Kvantitativno istraživanje.....	47
Kvalitativno istraživanje	47
Annex	50
Annex 1: Upitnik za istraživanje javnog mnjenja	50
Uvodna pitanja	50
Neformalno obrazovanje, razvoj kompetencija mladih i volontiranje	50
Omladinski rad i omladinski servis	51
Participacija i demokratske vrijednosti	52
Informisanje	56
Zaštita podataka i medijska pismenost	57
Slobodno vrijeme	59
Mobilnost mladih	60
Polarizacija u društvu	60
Zdravlje i odrastanje.....	61
Demografija	63
Annex 2: Struktura fokus grupa	65
Fokus grupe – mladi aktivni kroz podmlatke političkih partija.....	65

Fokus grupe – mladi aktivni kroz studentske i učeničke organizacije.....	66
Fokus grupe – mladi iz marginalizovanih grupa	68
Annex 3: Vodič za fokus grupe.....	70
Sekcija 1: Uvod	70
Sekcija 2: Normativno-institucionalni okvir i međuresorna saradnja	70
Sekcija 3: Omladinski servisi i sistem usluga za mlade	71
Sekcija 4: Učešće mladih u demokratskom životu društva.....	71
Sekcija 5: Rodna ravnopravnost	72

UVODNE NAPOMENE

Istraživanje o položaju mladih u Crnoj Gori nastoji da prikupi podatke koji će pomoći donosiocima odluka da se što bolje informišu o ovoj problematici u pripremi nove Strategije za mlade u Crnoj Gori.

Kroz ovo istraživanje prikupljani su podaci o stavovima mladih u vezi s nizom važnih tema koje se tiču njihovog obrazovanja, kako formalnog tako i neformalnog. Uz to, na mladima je bilo da ocijene rad omladinskih servisa u Crnoj Gori i procijene sopstvenu ulogu u njihovom radu. Pored toga, pitanja su targetirala i oblasti participacije i demokratskih vrijednosti mladih, načina na koje se mladi u Crnoj Gori informišu, koliki je stepen njihove medijske pismenosti i da li su i u kojoj mjeri oprezni prilikom korišćenja interneta, kao i uopšteno, prilikom zaštite ličnih podataka. Takođe, obrađene su i teme mobilnosti mladih, polarizacije društva, kao i to kako mladi provode slobodno vrijeme i kakvi su im stavovi o zdravlju.

Istraživanje je urađeno za potrebe izrade nove Strategije za mlade (2023–2027) koja je u pripremi. Nalazi ovog istraživanja trebalo bi da informišu donosiocice odluke u ovom procesu i pruže kvantitativne i kvalitativne podatke o nizu tema koje su bile u fokusu prethodne Statgije (2017–2021), ali i o temama koje su označene kao posebno relevantne od aktera uključenih u proces izrade nove Strategije.

Istraživanje je realizovano kombinacijom kvantitativnih i kvalitativnih metoda prikupljanja podataka, odnosno kroz istraživanje javnog mnjenja na reprezentativnom

uzorku od 1005 mladih (15–30 godina) u Crnoj Gori, uz šest fokus grupa s predstavnicima različitih kategorija mladih. Metod je detaljnije opisan u sljedećoj sekciji.

Osnovni izvor za kreiranje upitnika i vodiča za fokus grupe bila je Strategija za mlade 2017–2021. godine,¹ a posebno dio Strategije koji se odnosi na Evaluaciju i monitoring iz kojeg su preuzeta pitanja za koja se podaci prikupljaju istraživanjem javnog mnjenja. Takođe, upitnik i vodič za fokus grupe koncipirani su u odnosu na analizu koju je pripremila radna grupa za izradu nove Strategije za mlade.

Pored Strategije, za kreiranje upitnika korišćena su još dva izvora: *Analiza potreba mladih* u Crnoj Gori, koju je za potrebe Vlade Crne Gore – Ministarstva sporta i mladih sproveo IPSOS 2019. godine i *Analiza potreba mladih* u Crnoj Gori, koju je takođe za potrebe Vlade Crne Gore – Ministarstva sporta i mladih sproveo Centar za demokratiju i ljudska prava 2020. godine.

Nalazi su predstavljeni po cjelinama koje prate strukturu upitnika. Upitnik je dostupan u aneksu ovog izvještaja. Svi podaci u izvještaju predstavljeni su u procentima, osim kada je to drugačije naglašeno. Dodatno, nalazi sa fokus grupa inkorporirani su u izvještaj i njima se nastoje dodatno ilustrovati prikupljeni podaci iz istraživanja javnog mnjenja. Uz to, dodatno su obrađene i cjeline iz fokus grupa koje nemaju direktnu vezu s istraživanjem javnog mnjenja.

¹ <http://www.strategijazamlade.me/>

METOD

Istraživanje javnog mnjenja

Istraživanje za potrebe UNICEF-a u Crnoj Gori, kao prilog razvoju Strategije za mlade 2023–2027. u Crnoj Gori, a u saradnji s Ministarstvom sporta i mladih koje je nadležno za koordinaciju implementacije Strategije, urađeno je na uzorku reprezentativnom za mlade osobe u cijeloj zemlji. Po definiciji, mlada osoba je svako ko živi u Crnoj Gori i ima između 15 i 30 godina.

Uzorak je dizajniran kao dvoetafni stratifikovani uzorak zasnovan na nasumičnoj vjerovatnoći. Najprije, u prvoj etapi, cijela teritorija Crne Gore podijeljena je na tri regije: sjevernu, centralnu i južnu. Zatim, unutar svake regije, primarne uzoračke jedinice odnosno biračka mjesta podijeljena su na tri grupe, velika, srednja i mala biračka mjesta, na osnovu broja upisanih birača, koji služi kao najbolji indikator toga iz koje sredine ispitanik dolazi, što osigurava da će u uzorku biti i ispitanika iz gradskih, prigradskih, ali i ruralnih djelova Crne Gore. Unutar devet dobijenih ćelija nasumično je izabrano 67 biračkih mjesta, proporcionalno veličini regije. Na svakom biračkom mjestu je urađeno 15 anketa. Ukupno je CAPI (Computer Assisted Personal Interviewing) metodom prikupljanja podataka anketirano 1005 mladih ljudi u Crnoj Gori. Način izbora garantuje reprezentativnost njihovih stavova za cjelokupnu populaciju mladih u Crnoj Gori. Terenski dio istraživanja trajao je od 28. jula do 16. avgusta.

Kompletan upitnik za istraživanje javnog mnjenja dostupan je u Aneksu izvještaja.

Poslije prikupljanja podataka izvršena je poststratifikacija u odnosu na pol i godine

ispitanika, a u skladu s dostupnim podacima iz popisa stanovništva 2011. godine, koji je realizovao MONSTAT.

Fokus grupe

Za potrebe istraživanja realizovano je šest fokus grupa s mladima iz različitih kategorija. Ukupan broj učesnika i učesnica je bio 38, od čega 18 srednjoškolaca 15–18 godina i 20 mladih uzrasta 18–34 godine. Ovakav vid prikupljanja podataka omogućava nam da kroz grupni razgovor saznamo više o pojedinim stavovima koje nije moguće otkriti kroz anketno istraživanje, te da bolje razumijemo određene fenomene koje primijetimo u istraživanju javnog mnjenja. Dodatno, fokus grupe omogućavaju da čujemo reakcije učesnika na stavove drugih učesnika, što takođe predstavlja veliku vrijednost ovog vida prikupljanja podataka.

Za potrebe fokus grupa dizajniran je vodič koji su činila pitanja/teme iz pet cjelina, i to:

- Uvod/ocjena ukupne situacije u vezi s položajem mladih
- Normativno institucionalni okvir i međuresorna saradnja
- Omladinski servisi i sistem usluge za mlade
- Učešće mladih u demokratskom životu društva
- Rodna ravnopravnost

Kompletan vodič, kao i struktura fokus grupa, dostupni su u Aneksu ovog izvještaja.

Fokus grupe realizovane su u periodu od 24. do 30. novembra 2022. godine. Analiza podataka prikupljenih tokom fokus grupa inkorporirana je u analizu podataka istraživanja javnog mnjenja.

STRUKTURA IZVJEŠTAJA

Za potrebe kvantitativnog dijela istraživanja (istraživanja javnog mnjenja) dizajniran je upitnik, koji ima devet cjelina:

- Neformalno obrazovanje, razvoj kompetencija mladih i volontiranje
- Omladinski rad i omladinski servisi
- Participacija i demokratske vrijednosti
- Informisanje
- Zaštita podataka i medijska pismenost
- Slobodno vrijeme
- Mobilnost mladih
- Polarizacija u društvu
- Zdravlje i odrastanje

Struktura izvještaja prati navedenih devet cjelina. Pored toga, prikupljeni su osnovni demografski podaci o svim ispitanicima. Određeni nalazi predstavljeni su ukršteni s osnovnim demografskim karakteristikama, gdje je to bilo statistički i objektivno značajno. Nalazi sa fokus grupa inkorporirani su u izvještaj, u vidu ilustracije prikupljenih podataka slikovitim citatima sa fokus grupa, ili kroz dodatne aspekte koji su obrađeni tokom razgovora u fokus grupama.

POŠTOVANJE ETIČKIH STANDARDA

Istraživanje je dizajnirano na način da ne predstavlja nikakvu vrstu fizičkog, društvenog, psihološkog ili emotivnog rizika za ispitanike i ispitanice. UNICEF je strogo posvećen osiguravanju usvojenih etičkih standarda prilikom sprovođenja istraživanja, evaluacije i procesa prikupljanja podataka koje sprovodi UNICEF s partnerima. Tim za izradu nove Strategije za mlade upoznat je s težnjom da koristi od prikupljanja podataka nadilazi bilo kakvu potencijalnu štetu po ispitanike i ispitanice koju je moguće predvidjeti. Na početku istraživanja, ispitanici i ispitanice su informisani o tome da je prikupljanje podataka anonimno i da se od njih neće tražiti lični podaci. Takođe, informisani su da u svakom trenutku mogu odustati od odgovaranja i tražiti da se odgovori koje su dali do tog trenutka izbrišu. Ispitanici mogu birati na koja pitanja ne žele odgovoriti. Svi podaci se automatski nakon završetka anketiranja šalju u bazu, nakon čega je nemoguće individualno identifikovati učesnike istraživanja. Baza se na serveru agencije čuva dvije godine, nakon čega se uništava. Ispitanicima i ispitanicama u istraživanju javnog mnjenja nije nuđena finansijska ili druga kompenzacija za učešće u istraživanju.

NEFORMALNO OBRAZOVANJE, RAZVOJ KOMPETENCIJA MLADIH I VOLONTIRANJE

„Obrazovanje nije na adekvatnom nivou i mladi su time ograničeni kada traže posao. Poslovi su loše plaćeni, pa mladi moraju često da rade više od jednog posla da bi imali pristojnu zaradu.“

Učesnica fokus grupe

„Najveći problem mladih u Crnoj Gori je nezaposlenost.“

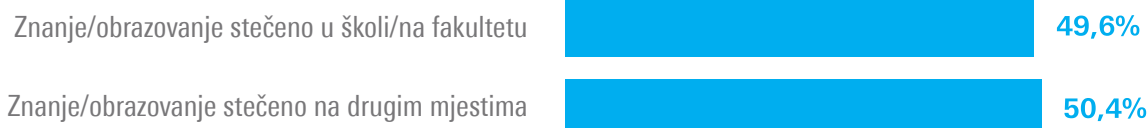
Učesnik fokus grupe

„U formalnom obrazovnom sistemu nije adekvatno prepoznato neformalno obrazovanje.“

Učesnica fokus grupe

Kao neizbježno dug proces, koji traje mnogo duže od formalnog obrazovanja u školama ili na fakultetima, obrazovanje odnosno učenje svoju važnu komponentu ima i van institucija obrazovnog sistema. Jedan od osnovnih ciljeva obrazovanja je dodatno usavršavanje na poslu i sticanje vještina koje bi čovjeku donijele bolje poslovne prilike. Ipak, mladi u Crnoj Gori imaju različiti stav prema tome šta je važnije za ono što rade: da li znanje/obrazovanje stečeno u školi/na fakultetu ili znanje/obrazovanje stečeno na drugim mjestima?

Grafik 1: Šta biste rekli, za ono što radite ili planirate da radite, da li je važnije:

„Fakultetska diploma nije nikakav garant zaposlenja. Mladi to moraju da znaju. Mi poslije fakulteta nemamo vještine potrebne za tržište rada.“

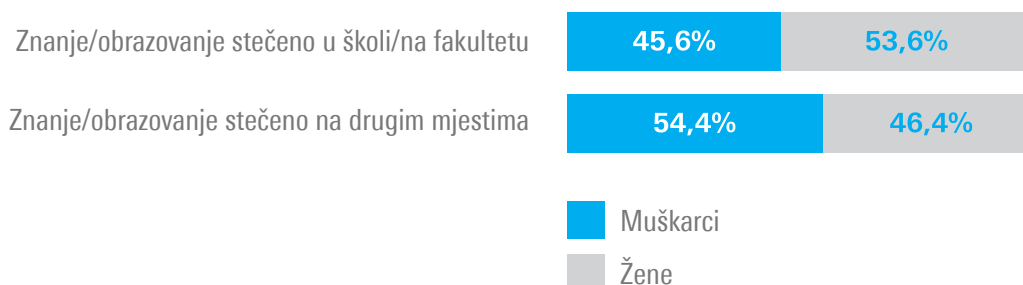
Učesnica fokus grupe

„Nezaposlenost mladih je najveći problem, a za nas iz marginalizovanih grupa je to još teže. Za nas i nema dovoljno dodatnih obuka, jer mi, recimo iz udruženja paraplegičara, ne možemo da radimo baš svaki posao.“

Učesnik fokus grupe

Razlike postoje među ispitanicima i ispitanicima. Iako razlike nisu velike, iz podataka je jasno da je više žena koje smatraju da je znanje stečeno u školi/na fakultetu važnije.

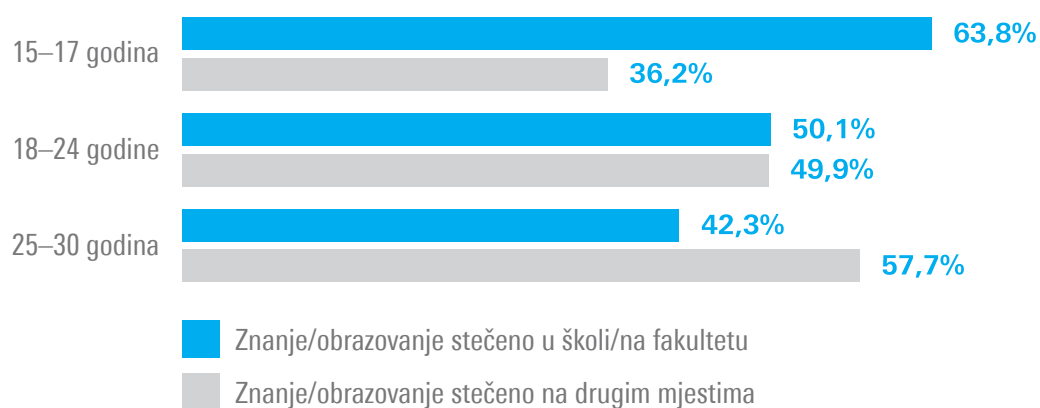
Grafik 2: Šta biste rekli, za ono što radite ili planirate da radite, da li je važnije: (po polu)

Jedno od objašnjenja može biti da je obrazovanje nerijetko viđeno kao jedan od vidova emancipacije i nalaženja novih i boljih šansi na tržištu rada koje je gotovo svuda *zakrivljeno* u korist muškaraca, i u velikom broju slučajeva pruža muškarcima bolje šanse za dobijanje viših pozicija ili napredovanje na poslu. Crna Gora nije izuzetak po tom pitanju, sudeći po dobijenim podacima.

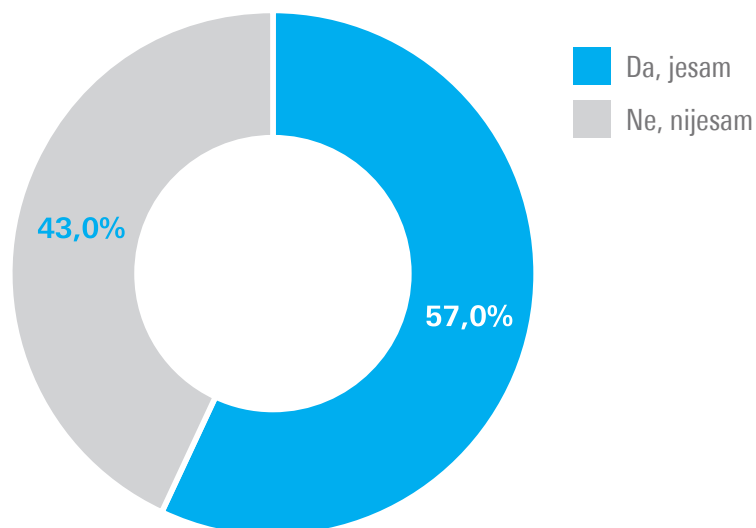
Primjetna je i generacijska razlika unutar grupe ispitanika. Maloljetni ispitanici, koji su i dalje učenici srednjih škola, u znatno većoj mjeri smatraju da je za njih mnogo važnije znanje stečeno u školi. S druge strane, zreliji mladi u znatno većoj mjeri smatraju da je znanje stečeno na drugim mjestima, van obrazovnog sistema, važnije za ono što rade. Razlike su zanimljive s obzirom na velike razlike u životnom iskustvu koje ove dvije grupe imaju, maloljetni mahom nisu na tržištu rada ili na neki način zaposleni, dok među zrelijim mladim (od 25 do 30 godina) više je onih koji su završili formalno obrazovanje i imaju iskustvo rada.

Grafik 3: Šta biste rekli, za ono što radite ili planirate da radite, da li je važnije: (po godinama)

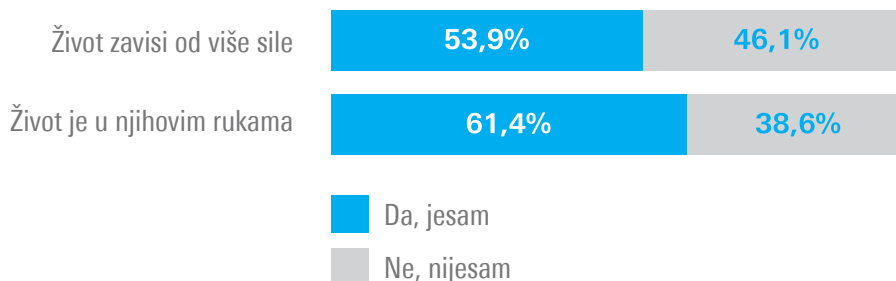
S obzirom na važnost neformalno stečenih znanja i vještina, iznenađujuće je da nije veći broj onih koji kažu da su u posljednjih godinu dana stekli neko znanje ili vještinu van fakulteta. Iako u većini, svega je 57% mladih koji su tokom cijele prethodne godine stekli neko novo znanje ili vještinu.

Grafik 4: Da li ste u posljednjih godinu dana stekli neko znanje ili vještinu van škole/fakulteta?

U pokušaju da dodatno razumijemo one koji jesu ili nisu stekli neku novu vještinu ili znanje van škole ili fakulteta, dato pitanje ukrstili smo sa stavom ispitanika u kojoj mjeri je ono što se dešava u njihovom životu rezultat njihovog truda ili je to zapravo rezultat neke spoljne i više sile. Ispitanici su na ovo pitanje odgovarali na skali od 0 do 10, pri čemu je 0 značilo da je njihov život potpuno pod kontrolom neke spoljne i više sile, a 10 je značilo da je sve što se dešava u njihovom životu rezultat njihovog truda i rada. Ispitanici su podijeljeni u dvije grupe, jedna grupa obuhvata one koji su skloniji prvom stavu (odgovori od 0 do 4) i druga grupa one koji su skloni drugom stavu (odgovori od 6 do 10).

Grafik 5: Da li ste u posljednjih godinu dana stekli neko znanje ili vještinu van škole/fakulteta prema stavu ispitanika u kojoj mjeri je ono što se dešava u njihovom životu rezultat njihovog truda ili zapravo rezultat neke spoljne i više sile:

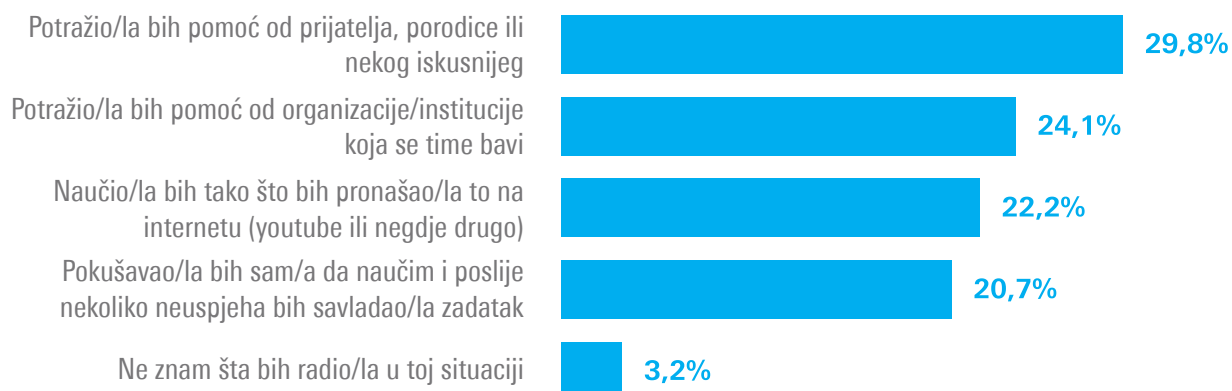
Podaci pokazuju da mladi koji su stava da je njihov život u većoj mjeri proizvod njihovog truda i rada su i oni koji učestalije uče i traže znanje na drugim mjestima, van škola i fakulteta.

Od vještina koje su im potrebne, a koje nisu imali prilike da nauče u školi ili na fakultetu, mladi navode da su im za posao najvažnije komunikativnost i IT vještine (od osnovnih,

poput rada na kompjuteru, do komplikovanijih kompjuterskih vještina, poput programiranja). Primjetno velik broj mladih kaže da su im na poslu potrebne razne vrste zanatskih vještina, ili rada sa mašinama, što nikada nisu imali prilike da nauče u školi ili na fakultetu. U krajnjem, mladi se žale i na to da su morali dodatno da se usavršavaju u znanju stranih jezika, jer ih nisu naučili u školi.

Danas je mnogo načina i mogućnosti u pristupu učenju. Sljedećim pitanjem nastoji se saznati koji način dominantno koriste mladi u Crnoj Gori. Odgovori su prilično ujednačeni među ponuđenim kategorijama.

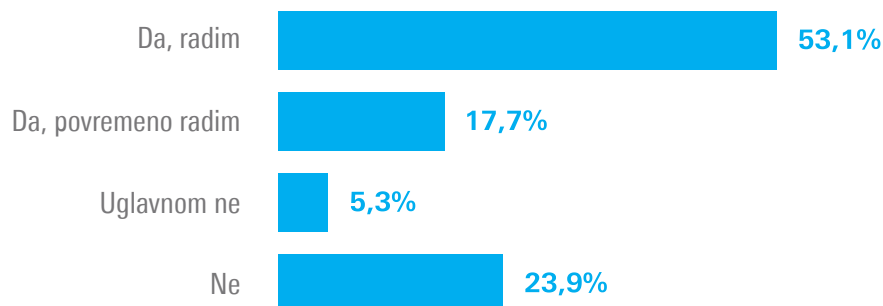
Grafik 6: Ako bi trebalo da naučite nešto što niste imali prilike da naučite u školi, ili na fakultetu, šta biste uradili?

Svaki od ponuđenih vidova učenja otkriva različite prakse mladih u Crnoj Gori. Najviše je onih koji se u traženju rješenja oslanjaju na druge ljude. Nešto manje od trećine kaže da bi tražili pomoć prijatelja, porodice ili nekog iskusnijeg, a svaki četvrti ispitanik bi potražio pomoć u organizaciji/instituciji koja se time bavi. Preostali ispitanici bi tražili sami rješenje, a među tom grupom pola je onih koji bi pomoć potražili na internetu, dok bi druga polovina pokušala da nauči kroz praksu.

Od svih anketiranih više od polovine kaže da rade i da samostalno ostvaruju prihode. Podaci su predstavljeni u sljedećem grafiku.

Grafik 7: Da li samostalno ostvarujete neke prihode?

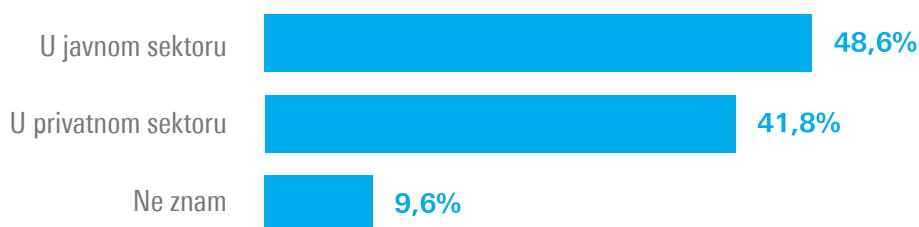
„I kad se zaposle, mladi dobijaju neke vrlo male plate, i pored toga ugovore na određeno, najčešće na par mjeseci.“

Učesnik fokus grupe

Dobijene podatke treba tumačiti i u kontekstu toga da je među ispitanicima dosta onih koji su u srednjoj školi ili studenti na fakultetu, koji nisu nužno na tržištu rada. Ipak, ova kategorija ispitanika nije isključena iz nalaza za pomenuto pitanje, s obzirom na to da je i među njima dosta onih koji već na neki način ostvaruju prihode za sebe.

Podaci pokazuju da najveći broj mladih želi da radi u javnom sektoru.

Grafik 8: U kom sektoru biste radije bili zaposleni?

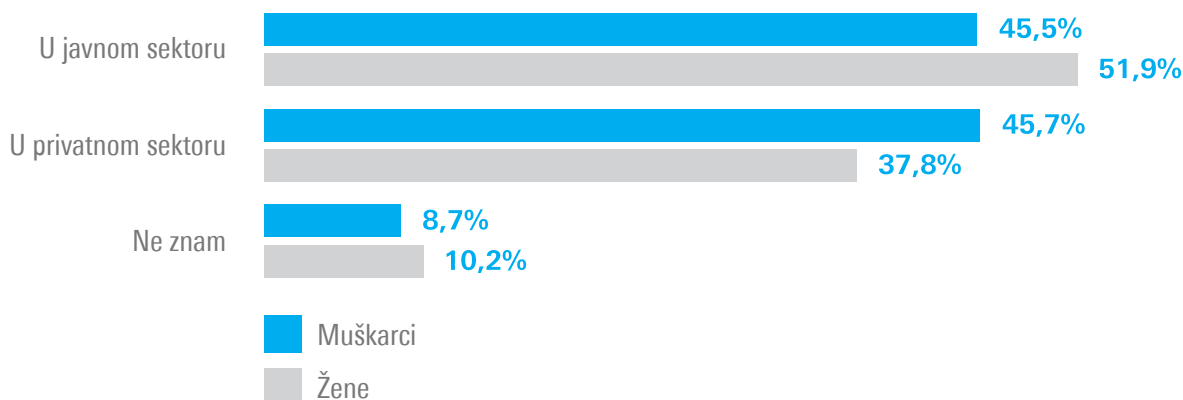

„Većina mladih želi da radi u javnom sektoru i to pokazuje njihovu sklonost ka sigurnom poslu.“

Učesnica fokus grupe

Posao u javnom sektoru je obično, u crnogorskim prilikama, indikator manjeg stepena ambicioznosti kod mladih i ideje da je sigurnost i stabilnost posla (nerijetka karakteristika rada u javnom sektoru) važnija od izazova, manje stabilnosti, ali i potencijalno veće zarade koju nerijetko karakteriše rad u privatnom sektoru. Preferencije prema javnom sektoru posebno su izražene kod ispitanica, kao što pokazuju podaci u sljedećem grafiku.

Grafik 9: U kom sektoru biste radije bili zaposleni? (po polu)

„Ja sam prva godina fakulteta i tek sam izašla iz srednje škole. U srednjoj školi smo svi učili kako da pokrenemo sopstveni biznis, i imali smo dosta takvih obuka, ali niko od nas to i nije uradio, svi smo pošli na fakultet.“

Učesnica fokus grupe

„Kada sam završila fakultet, bila sam prinuđena da radim u privatnom sektoru, a šest mjeseci sam radila bez ikakvog ugovora, bez bilo kakve zaštite.“

Učesnica fokus grupe

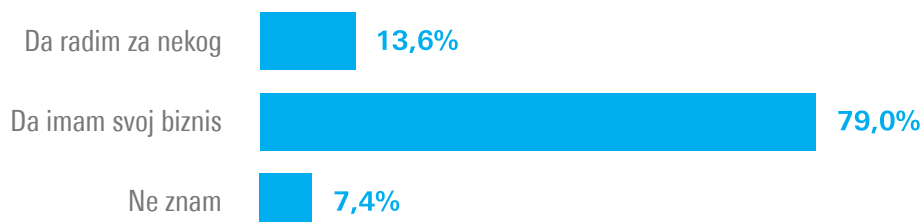
Od svih mladih žena u Crnoj Gori, čak 51,9% radije bi da radi u javnom sektoru. Razlike se mogu vidjeti i kada je riječ o dvije grupe mladih u Crnoj Gori koje drugačije gledaju na život i svoju ulogu u onome što im se u životu dešava. Očekivano, i u skladu s opisanim predrasudama koje prate posao u javnom sektoru, oni koji smatraju da više sile imaju većeg uticaja na njihov život od njih samih dominantno žele da rade u javnom sektoru u Crnoj Gori.

Grafik 10: U kom sektoru biste radije bili zaposleni? (po pogledu na život)

Nesumnjivo je važan zadatak pred onima koji rade s mladima – da ih upute u prednosti rada u privatnom sektoru i podstaknu ih da budu ambiciozniji po pitanju tržišta rada. U vezi s tim, podaci u sljedećem grafiku mogu služiti kao pozitivan stimulans.

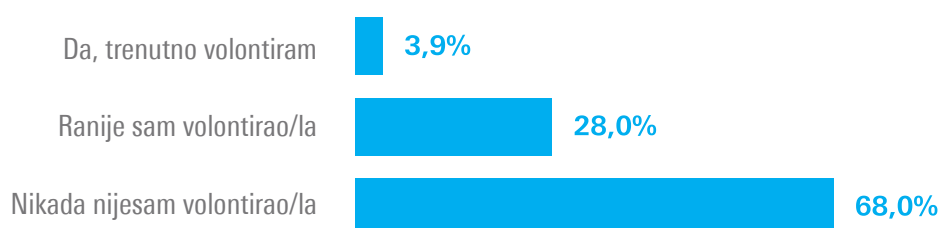
Grafik 11: Ukoliko ste izabrali privatni sektor, da li biste više voljeli da radite za nekog ili da imate svoj biznis?

Od svih ispitanika u istraživanju koji su rekli da bi više voljeli da rade u privatnom sektoru, dominantna većina, čak 79% je onih koji bi radije da imaju svoj biznis nego da rade za nekoga u privatnom sektoru. Takav podatak pokazuje potencijal za razvoj preduzetničkog duha kod ove grupe mladih.

Prikupljeni podaci pokazuju i da je gotovo trećina ispitanika ili aktivno u volontiranju (3,9%) ili je ranije volontirala (28%).

Grafik 12: Da li ste nekada volontirali?

Volonterski rad je izuzetno koristan, kako za samog volontera/ku tako i za cijelu zajednicu. Mladi koji volontiraju stiču nove vještine i nova iskustva, daju veći smisao svom slobodnom vremenu, ostaju aktivni, šire svoje kontakte, što im kasnije može pomoći na tržištu rada. Iako brojke sugeriraju da je volontiranje prisutno među mladima, dodatno osnaživanje mladih da stiču volontersko iskustvo koristi kako njima tako i zajednici.

Tema obrazovanja bila je veoma prisutna i tokom fokus grupa s mladima. Mladi su obrazovanje nerijetko isticali kao jedan od glavnih problema kada je riječ i generalno o položaju mladih u Crnoj Gori, i direktno ga povezivali s pitanjem nezaposlenosti mladih.

„Ovo što mi učimo na fakultetu ja nikad nisam primijenila na poslu. I ne samo ja, ne znam ni da su moje kolege ili prijatelji nekad rekli – e baš sam koristila znanje sa fakulteta danas na poslu. Nešto tu ne štima.“

Učesnica fokus grupe

Na pitanje kako vide da se situacija može popraviti po tom pitanju, mladi najviše insistiraju na omogućavanju više praktičnih obuka i, ujedno, na boljem povezivanju fakulteta sa privatnim firmama u Crnoj Gori. Posebno naglašavaju da je važno povezati fakultete sa velikim firmama.

„Crna Gora jeste mala, ali za naše standarde i potrebe ima tu velikih firmi. Pa ima sigurno makar jedna baš velika banka, osiguravajuća kuća, pravna kancelarija, hoteli, veliki lanci prodaje. Tim velikim subjektima sigurno može i da koristi da pomognu mladima. Možda im treba dati neke male poreske olakšice ako to rade. Sigurno bi se našlo rješenje, samo da ima volje.“

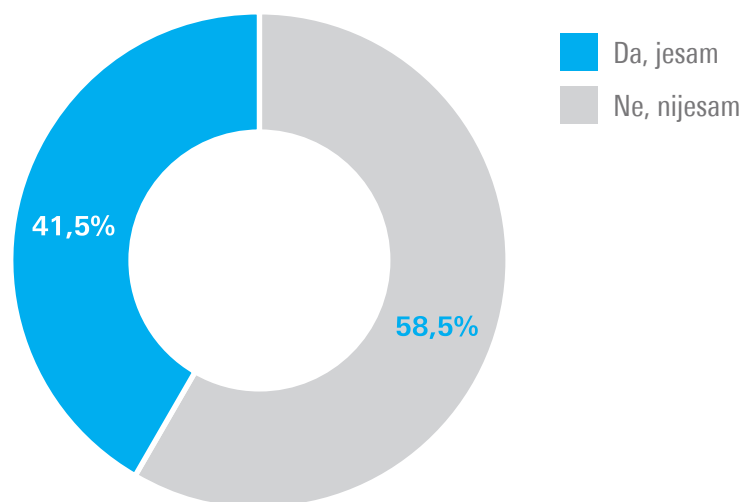
Učesnik fokus grupe

Ukupni utisak je da mladi u dijelu zapošljavanja i obrazovanja žele najkonkretnije korake od nove Strategije za mlade i generalno politika i lokalne i državne vlasti.

OMLADINSKI RAD I OMLADINSKI SERVISI

Sljedeći dio upitnika fokusiran je na omladinski rad i evaluaciju mladih omladinskih servisa koji im stoje na raspolaganju u Crnoj Gori. Po prirodi stvari, mladi bi upravo trebalo da su najviše zainteresovani za rad s drugim mladim osobama i za rad na projektima čiji je cilj poboljšanje položaja mladih.

Grafik 13: Da li ste nekada učestvovali u aktivnostima za mlade?

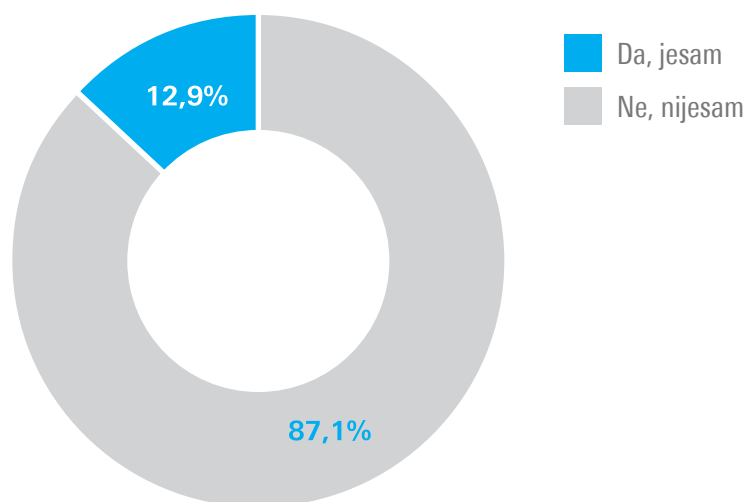
Gotovo je polovina mladih koji kažu da su učestvovali u aktivnostima za mlade. Kada posebno izdvojimo samo tu grupu ispitanika, njih 418 koliko smo ih anketirali, vidimo da su to najčešće edukativne aktivnosti (59,5%) i volontiranje (43,2%), a mladi su veoma prisutni i kada se dešavaju neki događaji u zajednici (37,1%). Zbir odgovora u sljedećem grafiku je veći od 100% zato što su ispitanici mogli da odgovore da su učestvovali u više od jedne aktivnosti, ili čak u svim.

Grafik 14: Da li ste nekada učestvovali u aktivnostima za mlade?

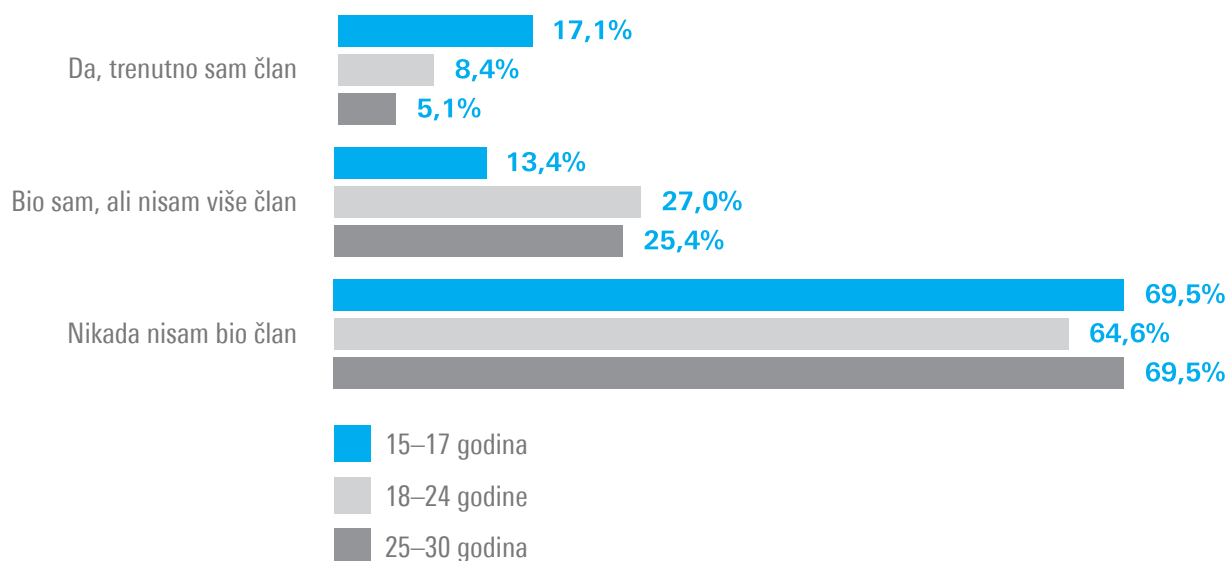
Brojevi su niži kada je riječ o aktivnijoj ulozi mladih i kada je na njima da organizuju neke aktivnosti. U grafiku koji slijedi vidimo da je 12,9% mladih organizovalo aktivnosti za druge mlade.

Grafik 15: Da li ste nekada organizovali aktivnosti za mlade?

Uz to, svega je 8,8% procenata mladih koji kažu da su članovi nekog omladinskog kluba ili omladinske organizacije, a dodatnih 23,9% je onih koji kažu da jesu nekada bili članovi, ali da više nisu dio takvih organizacija. S obzirom na to da članstvo u organizacijama podrazumijeva nerijetko aktivniju ulogu u bavljenju temama u vezi s mladima, kao i organizovanje aktivnosti ili osmišljavanje projekata za mlade, pokušali smo da dodatno razumijemo ovu grupu. Osnovni nalaz u podacima je da su dominantno maloljetni najaktivniji kao članovi omladinskih klubova i organizacija.

Grafik 16: Da li ste član nekog omladinskog kluba ili omladinske organizacije? (po godinama)

Od svih maloljetnih ispitanika koje smo anketirali u sklopu istraživanja, čak 17,1% kaže da jesu članovi nekog omladinskog kluba ili omladinske organizacije.

Pitanje omladinskih klubova detaljnije je obrađeno kroz razgovore u fokus grupama. Prvi utisak je da veliki broj mladih nije čuo za postojanje ovih servisa. A oni koji jesu dominantno povezuju omladinske klubove s omladinskim karticama koje obezbjeđuju popuste i povoljnosti pri kupovinama. Većina mladih koji su učestvovali u fokus grupama jesu korisnici ovih kartica i gotovo svi pohvaljuju inicijativu da one budu besplatne za mlade u Crnoj Gori. Tokom fokus grupe s marginalizovanim grupama čula se dodatno ideja da se veći popusti i povoljnosti uvedu za pripadnike ovih grupa. Ideja je da oni na ovaj način budu dodatno motivisani za inkluziju u društvo i da se time prepozna da ove grupe teže dolaze do posla, pa su obično i skromnijeg imovinskog stanja.

Pored toga, prepoznavanje omladinskih klubova je bilo veoma nisko. A i među onima koji su čuli za omladinske klubove dominiraju negativni stavovi, mada ima i pozitivnih.

„Omladinski centar kod nas u opštini je prelijepo opremljen, sve je to lijepo, ali on je stalno prazan. Tamo se ništa ne dešava.“

Učesnica fokus grupe

„Omladinski centar u Podgorici je sjajan, tamo se svašta nešto organizuje stalno. Svi treba da odu tamo. Čujem da ima odličnih i zanimljivih aktivnosti tamo.“

Učesnica fokus grupe

„Na Cetinje omladinski klub nema pristup za osobe s invaliditetom. Mi ne možemo da dođemo do njihovih kancelarija, i time smo isključeni iz njihovih aktivnosti.“

Učesnica fokus grupe

„Njihove aktivnosti su se svele na puštanje filmova i to je to. To mogu i kući da uradim. Ponekad daju prostorije drugim organizacijama za neke njihove događaje, i to je to.“

Učesnica fokus grupe

„To što evo ovdje skoro niko nije čuo za njih vam sve govori o tome kako rade.“

Učesnik fokus grupe

Kao jedan od osnovnih vidova rješavanja ovog problema, mladi ističu da bi omladinske klubove trebalo da vode ljudi koji imaju ideje o aktivnostima klubova i ljudi koji imaju želje da predano rade na tome da omladinski klubovi žive. Ističu da je prekratak period od godinu dana – na koliko se biraju koordinatori klubova. Kažu i da česte promjene znače opadanje kvaliteta i kontinuiteta, ali i da su promjene nerijetko motivisane političkim promjenama u opštini.

PARTICIPACIJA I DEMOKRATSKE VRIJEDNOSTI

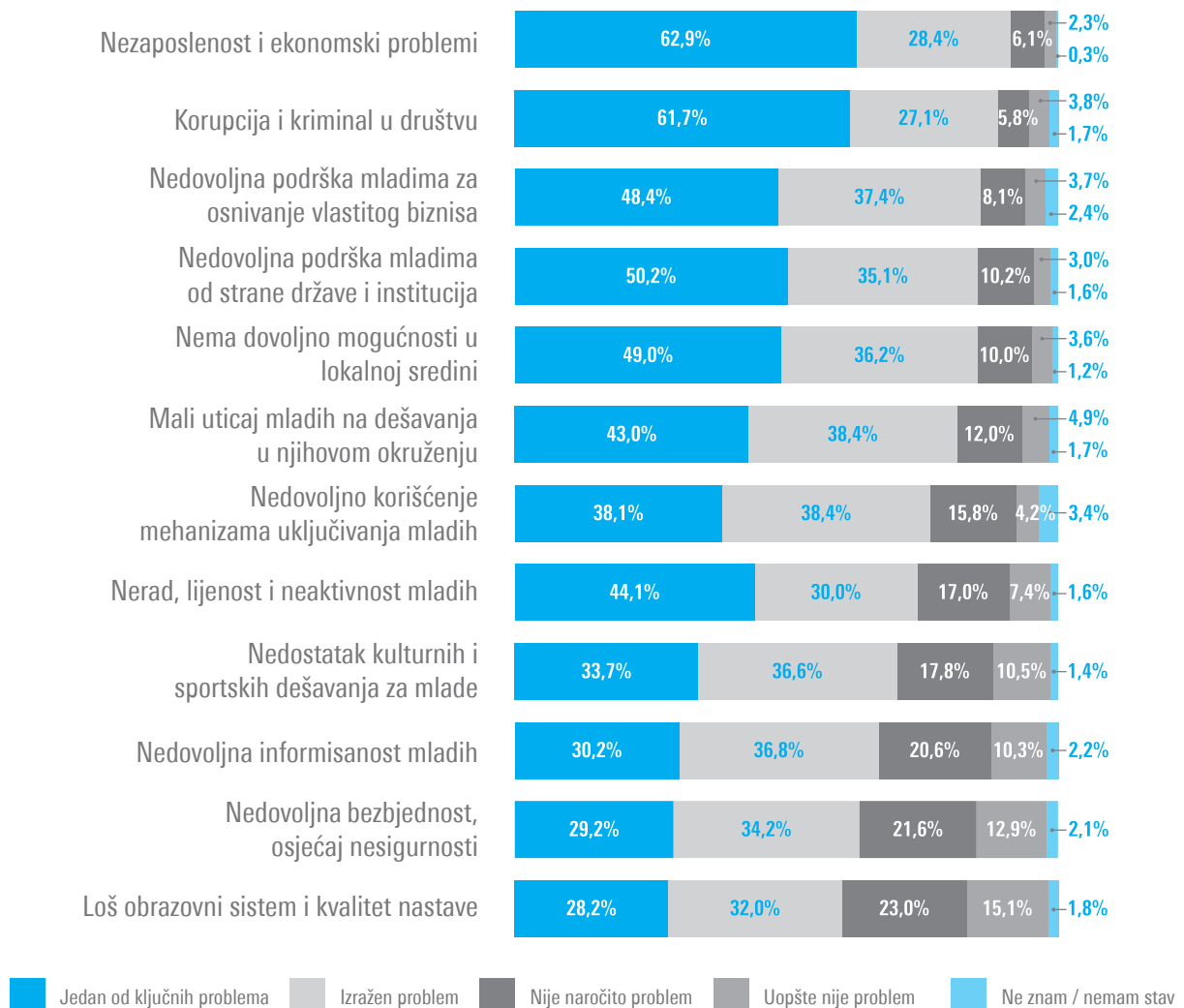
„Ne izgleda mi da je Vlada posvećena mladima. Evo u posljednje dvije-tri godine promijenjeno je nekoliko vlada, i ja treba sutra da se obratim jednoj, a onda će sutra da dođe neka druga. Te nagle promjene utiču i na nas mlade.“

Učesnica fokus grupe

Posebno je dizajniran set pitanja kojim se nastoji mjeriti participacija mladih u društvu i u kojoj mjeri baštine demokratske vrijednosti.

Prvo pitanje nudi set brojnih problema u društvu, a na ispitanicima je bilo da ocijene u kojoj mjeri je navedeno izraženo kao problem kod mladih u Crnoj Gori. Podaci su predstavljeni u sljedećem grafiku.

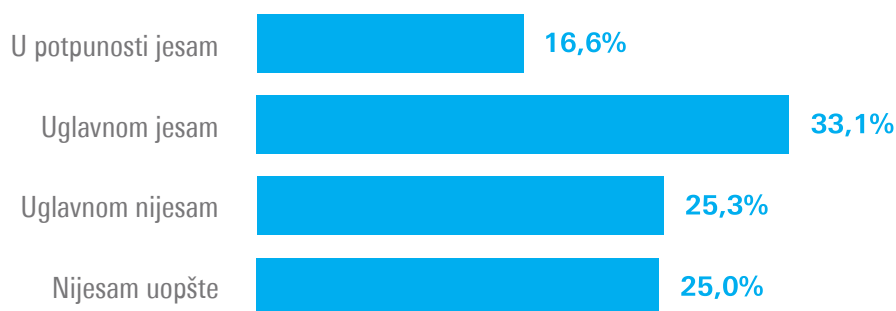
Grafik 17: U kojoj mjeri su izraženi sljedeći problemi kod mladih u Crnoj Gori?

Iako je pitanjem specifično traženo od mladih da ocijene u kojoj mjeri su zastupljeni prethodno navedeni problemi (Grafik 17), dobijeni podaci ne pokazuju naročita odstupanja u odnosu na to kada na slično pitanje u istraživanjima odgovaraju ispitanici na uzorku za cjelokupnu populaciju punoljetnih građana Crne Gore. U obje kategorije ekonomski problemi dominiraju, problemi koji imaju veze sa nezaposlenošću, korupcijom, nedovoljnom podrškom biznisu. Čak 91,3% mladih smatra da su nezaposlenost i ekonomija jedni od ključnih (62,9%) ili veoma izraženih (28,4%) problema kod mladih u Crnoj Gori. Dodatno, 88,8% je onih koji kažu da su korupcija i kriminal ključni ili veoma izražen problem kod mladih u Crnoj Gori. Važno je primijetiti da za svaki od navedenih problema preko 60% mladih (zbir prve dvije kategorije) smatra da su veoma izraženi u Crnoj Gori, što sugerira da je, po mišljenju mladih, za svaku oblast potreban jasan napredak.

Jedan od načina rada na ovim problemima je i veće uključivanje mladih u dijelu aktivnosti koje imaju taj cilj. Podaci ukazuju na to da su mladi voljni da se više uključe u odlučivanje o društvenim pitanjima.

Grafik 18: Da li ste zainteresovani da se uključite u odlučivanje o društvenim pitanjima?

„Znate ono gdje piše da svaka izborna lista treba da ima 30% žena. E tako treba uvesti i za mlade. Ili makar da mora da ih ima 20% na listama, minimum.“

Učesnica fokus grupe

„Od tih seminara nema koristi. Ja istu priču o položaju mladih pričam evo tri godine po raznim seminarima, i ništa se ne dešava.“

Učesnica fokus grupe

Gotovo polovina mladih kaže da je u potpunosti ili uglavnom zainteresovana da učestvuje u odlučivanjima o društvenim pitanjima. Treba imati na umu i ranije navedene podatke o broju onih koji aktivnije uzimaju učešće u omladinskim organizacijama ili klubovima, koji su znatno manji od ovog broja. Dva su objašnjenja za razliku koja je primjetna. Prvo, da je riječ o drugoj vrsti problema i da sigurno postoje mladi koje na učešće motivišu druge teme, ne nužno povezane s položajem mladih u Crnoj Gori. Drugo, postavljeno pitanje sigurno sa sobom nosi i dozu društvene poželjnosti odgovora, pa je broj onih koji kažu da bi učestvovali u radu omladinskih organizacija i klubova obično zbog toga nešto veći od broja mladih koji bi stvarno uzeli učešća.

„Čast izuzecima, aktivizam mladih je baš na niskom nivou. Mi mladi vidimo da se krše naša prava, ali nekako bez komentara to posmatramo i ništa ne radimo.“

Učesnik fokus grupe

„Ja mislim da je do mladih, za one mlade koji pokažu inicijativu, za njih ima mjesta. Evo, moj primjer je takav, ja sam uspio da učinim da moj glas čuju svi u mojoj partiji, pa i do predsjednika partije. Ali to je zato što sam ja preuzeo inicijativu, a većina mladih to ne radi.“

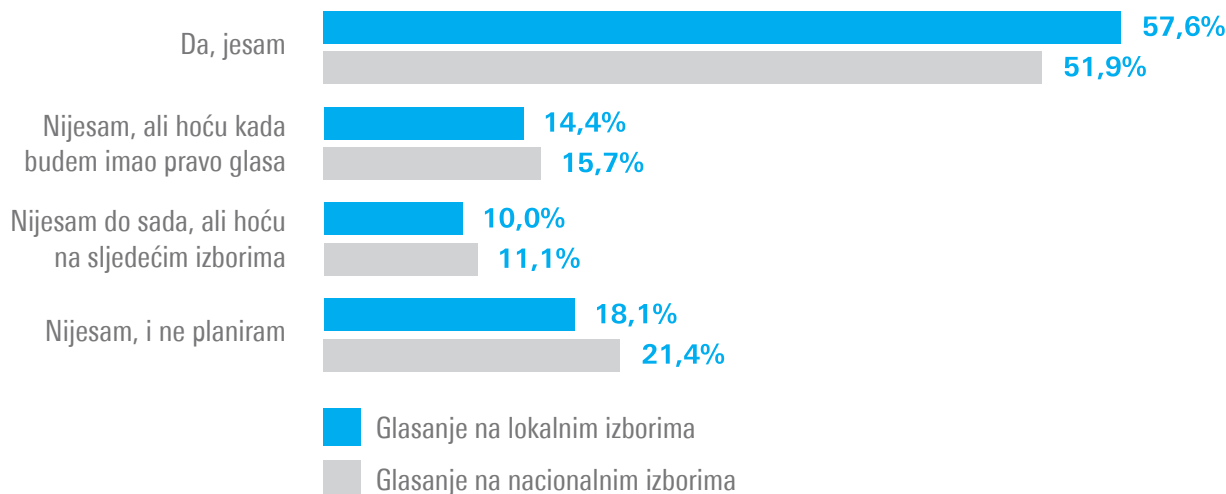
Učesnik fokus grupe

„Glas mladih se ne čuje jer nema zajedništva mladih, pa samim tim taj njihov glas nema čvrstinu.“

Učesnik fokus grupe

O političkom učešću svih građana, pa i mladih, relevantna literatura (Evans, 2002) prepoznaje razliku između konvencionalne i nekonvencionalne političke participacije. Prva podrazumijeva učešće na izborima, lokalnim i nacionalnim. Podaci su u sljedećem grafiku.

Grafik 19: Da li (bi)ste glasali?

„Da bismo pokrenuli nešto na državnom nivou, moramo da počnemo od promjena na lokalnom nivou.“

Učesnica fokus grupe

„Mladi su potpuno pasivni. Ja mislim da nas je ova politička situacija toliko ubila da niko nema želju da se bori ni za šta.“

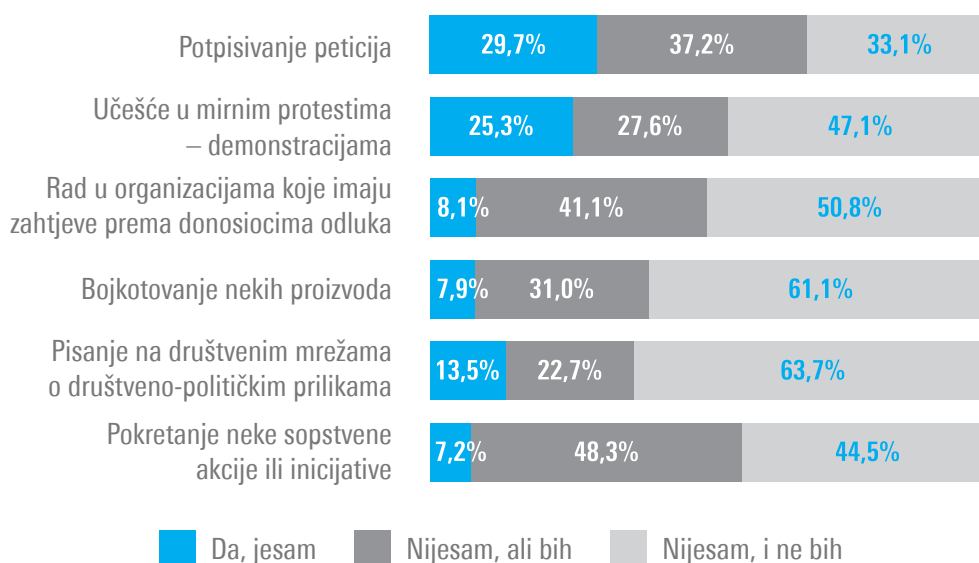
Učesnik fokus grupe

Procenti su niži od onoga što je ukupna izlaznost, koja na nacionalnim izborima u Crnoj Gori nerijetko prelazi 70%. Ovdje opet treba imati na umu da su anketirani i maloljetni ispitanici, koji u trenutku popunjavanja ankete nisu imali pravo glasa. Za ovu grupu je zanimljivo

vidjeti da ni sami nisu previše entuzijastični kada je riječ o učestvovanju na izborima. Od svih maloljetnjih, 54,8% kaže da će glasati na lokalnim izborima, a 52,9% na nacionalnim, što je dosta ispod prosjeka za izlaznost u Crnoj Gori.

Manje interesovanje mladih za izbore i tradicionalne vidove političke participacije fenomen je koji je poznat i u drugim državama. Ipak, kada je riječ o drugim vidovima participacije, očekivanje je da će mladi biti mnogo aktivniji.

Grafik 20: Da li ste učestvovali u sljedećim aktivnostima?

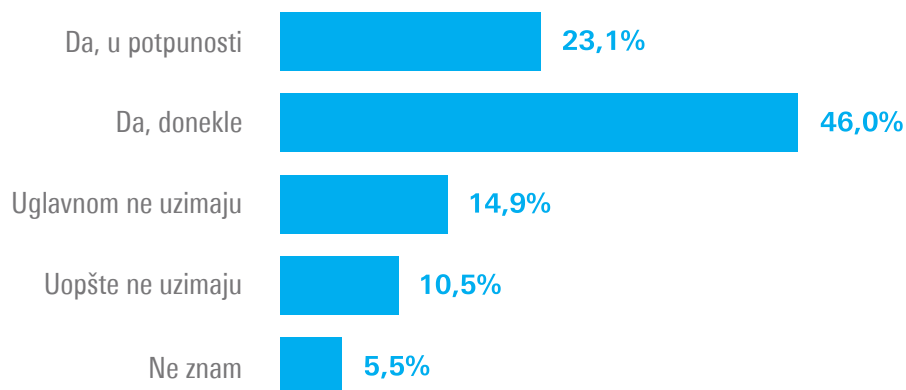
Nekonvencionalna participacija podrazumijeva sve one aktivnosti radi postizanja nekog političkog ili društvenog cilja, a koji se ne postižu glasanjem na izborima. Kada je riječ o navedenim ustaljenim oblicima nekonvencionalne političke participacije, mladi u Crnoj Gori najviše učestvuju u potpisivanju peticija (29,7%) ili u mirnim protestima (25,3%). Zanimljivo je primijetiti i da skoro polovina mladih kaže da bi bili voljni da sami pokrenu neku akciju ili inicijativu, iako do sada to nisu radili.

„Korisno bi bilo da imamo i neki digitalni vid učešća. Ali, ako će stvarno neko da čuje to i ako će neko da djeluje po tome što mi digitalno odlučimo. Ako nema prave reakcije, onda neka i ne prave tako nešto.“

Učesnica fokus grupe

Bilo bi poželjno da oni koji su uključeni u bilo koju akciju vide da njihova participacija ima smisla i realnog efekta. To može poslužiti kao dobra osnova za mobilizaciju mladih za buduće akcije. Sudeći prema podacima iz sljedećeg grafika, mladi smatraju da se njihov glas čuje u procesu odlučivanja.

Grafik 21: Biste li rekli da se vaši stavovi ozbiljno razmatraju prilikom donošenja odluka, u školi ili u zajednici?

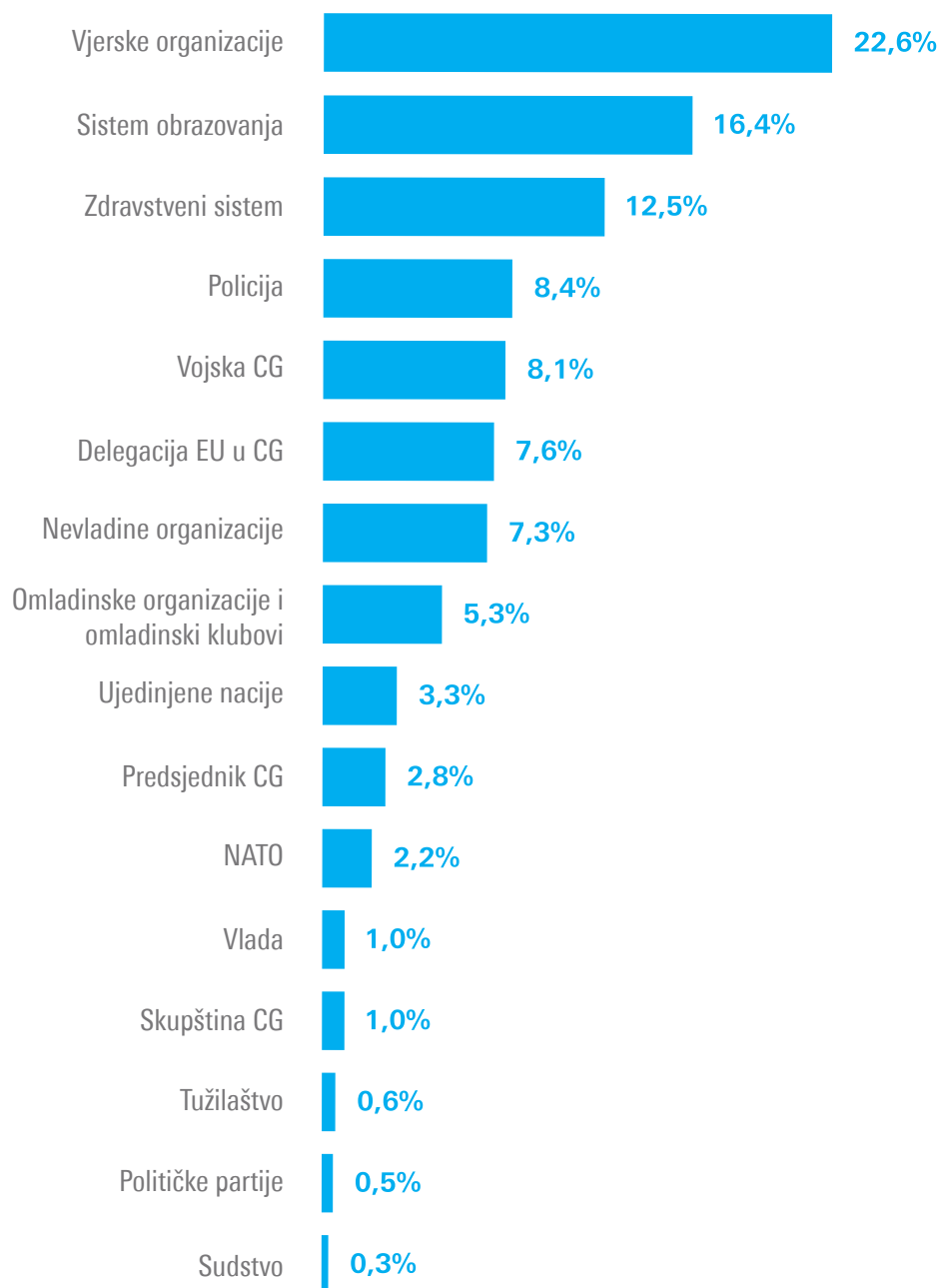

„Znam dosta mladih, uključujući i mene, koji su pokretali razne inicijative da pokušamo nešto da pokrenemo, ali naiđemo na zatvorena vrata. Zašto bismo onda radili nešto, kad to nema efekta. Moraju stariji, koji se sada pitaju, početi da slušaju nas mlade.“

Učesnica fokus grupe

Važan dio političke participacije je i povjerenje u institucije. Participacija podrazumijeva zahtjeve prema institucijama sistema, te kako je povjerenje u institucije veće, tako je i broj zahtjeva prema tim institucijama veći jer građani imaju povjerenja da će neko razmotriti njihove zahtjeve. U Crnoj Gori, mladi ipak najviše povjerenja imaju u vjerske organizacije, vidno više nego u druge institucije, pa gotovo svaki četvrti ispitanik navodi vjerske organizacije kao instituciju/organizaciju u koju ima najviše povjerenja.

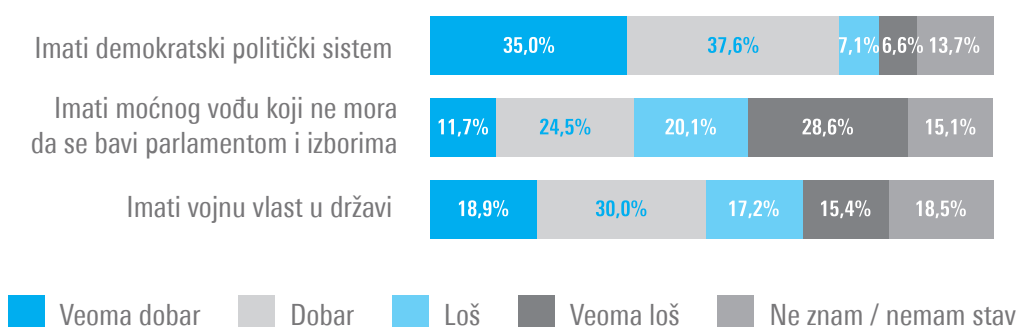
Grafik 22: U koju instituciju/organizaciju u Crnoj Gori imate najviše povjerenja?

Odgovori su dodatno disagregirani po generacijama, i samo je u najmlađoj generaciji, među maloljetnima, najviše povjerenje u sistem obrazovanja. U drugim kategorijama vjerske organizacije su institucija koja bilježi ubjedljivo najveće stepene povjerenja mladih. Dodatno, u svakoj regiji u Crnoj Gori, vjerske organizacije na nivou regije bilježe najveće povjerenje. Podaci disagregirani po stavovima ispitanika pokazuju da čak i oni koji smatraju da su stvari koje se dešavaju u njihovom životu proizvod njihovog truda i rada najviše vjeruju upravo u vjerske organizacije.

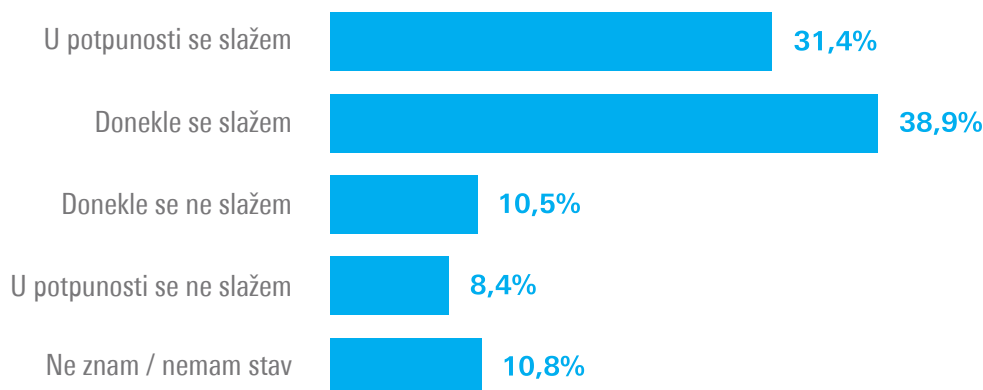
Kreatorima politika prema mladima, ali i onima koji rade s mladima predstoji ozbiljan zadatak – da jačaju povjerenje mladih u državne institucije i da jačaju demokratske vrijednosti kod mladih. Podaci pokazuju da i u tom dijelu ima dosta posla. Kroz niz stavova o političkim sistemima istraživanjem su mjerene demokratske vrijednosti mladih u Crnoj Gori. U graficima koji slijede prvo su predstavljeni individualni stavovi mladih prema ovim pitanjima.

Grafik 23: Koliko mislite da su dobri sljedeći tipovi političkih sistema:

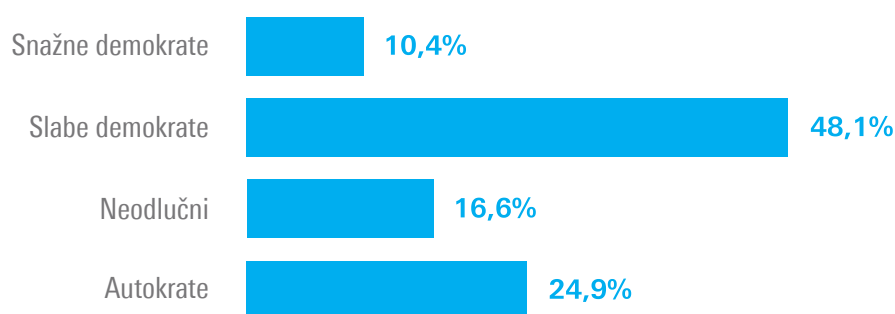
Mladi su ocjenjivali navedena tri tipa političkih sistema. Preko 70% ispitanika je reklo da je veoma dobro ili dobro imati demokratiju kao politički sistem. Ipak, čak polovina ispitanika kaže da je veoma dobro ili dobro imati vojnu vlast u državi, a više od jedne trećine kaže da je veoma dobro ili dobro imati moćnog vođu koji ne mora da se bavi parlamentom i izborima. Ta dva stava pokazuju, s jedne strane, jasne autoritarne tendencije, a s druge, nedovoljnu informisanost o ovakvim vidovima vladavine ili o životu u zemljama koje imaju ovakav politički sistem. Da je nedostatak informacija i obrazovanja vjerovatniji dominantni uzrok ovakvih stavova, potvrđuje i to što se čak 70,3% ispitanika donekle ili u potpunosti slaže da je demokratija bolja od svih drugih oblika upravljanja, što se može vidjeti u sljedećem grafiku.

Grafik 24: U kojoj mjeri se slažete sa sljedećom tvrdnjom: „Demokratija može imati problema, ali je bolja od bilo kog drugog oblika upravljanja?“

Ocjene tri tipa političkih sistema, kao i slaganje s tvrdnjom o demokratiji, četiri su indikatora čije korišćenje je ustaljeno za kreiranje indeksa demokratske političke kulture, koji je predložila grupa politikologa, istraživača ove teme (Klingemann, Fuchs, & Zielonka, 2006). Indeks se računa uz pomoć ova četiri instrumenta i formule: indeks demokratske kulture = demokratija – autokratija $((a+b)-(c+d))^2$. Poslije kombinovanja pomenutih stavova u datoj formuli svaki ispitanik dobije skor, odnosno vrijednost indeksa, od -6 do +6. Oni ispitanici koji imaju skor +5 ili +6 su „snažne demokrate“, oni ispitanici koji imaju pozitivan skor od 1 do 4 su „slabe demokrate“, ispitanici koji imaju skor 0 su „neodlučni“, dok su svi oni koji imaju negativan skor „autokrate“. Indeks demokratske kulture za mlade u Crnoj Gori daje sljedeće rezultate.

Grafik 25: Indeks demokratske kulture za mlade u Crnoj Gori

Mladi s tendencijama ka demokraciji su u većini, sudeći prema dobijenim podacima, ali dominantno zbog onih koji su „slabe demokrate“. Ipak, važno je primijetiti da je čak svaki četvrti ispitanik, odnosno svaka četvrta mlada osoba u Crnoj Gori, sudeći po ovom indeksu, autokrata.

I ova mjera pokazuje potrebu za dodatnim obrazovanjem i usvajanjem demokratskih vrijednosti. Sistem obrazovanja je neizostavni stub u procesu demokratske emancipacije mladih. Predmeti koji bi mogli da budu veoma korisni u tom procesu nailaze na odobravanje među ispitanicima, pa veliki broj mladih smatra da su građansko obrazovanje i medijska pismenost predmeti koji su potrebni u školama.

² Stavovi u predloženoj formuli:

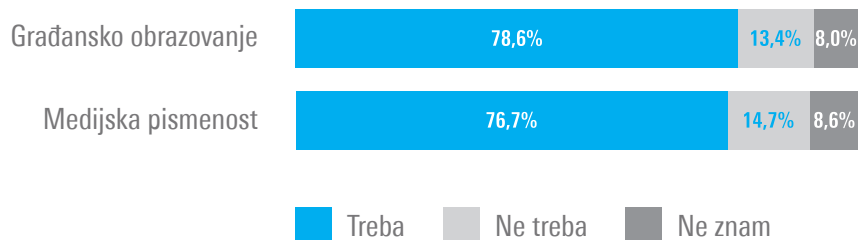
a – Imati demokratski politički sistem.

b – Demokratija može imati problema, ali je bolja od bilo kojeg drugog oblika upravljanja.

c – Imati moćnog vođu koji ne mora da se bavi parlamentom i izborima.

d – Imati vojnu vlast u državi.

Grafik 26: Da li smatrate da su sljedeći predmeti potrebni u školama?

Tokom fokus grupa pitali smo mlade kakva su njihova iskustva s institucijama u Crnoj Gori, da li misle da institucije rade dobro kada je riječ o pitanjima u vezi s položajem mladih, i šta bi trebalo unaprijediti.

Odgovori se mogu podijeliti u tri grupe. U prvoj, koja je najbrojnija, jesu mladi koji nisu imali neposrednog iskustva u kontaktu s institucijama, a djelimično to objašnjavaju i time što ne vjeruju da bi im institucije mogle pomoći u njihovim problemima.

„Ne znam što da im se obraćam kad znam da ništa neće uraditi.“

Učesnik fokus grupe

Drugu grupu čine mladi koji su imali iskustva s institucijama, koji imaju zahtjeve prema njima. Ipak, i u ovoj grupi dominira negativan stav prema radu nadležnih organa. Mladi kritikuju i lokalne i institucije na državnom nivou. Rijetki izuzetak su pohvale koje su stigle na račun Glavnog grada.

„Za njih (Glavni grad) znam da makar nešto rade. Može i to bolje, da se razumijemo, ali eto, ako moram nekog da istaknem, neka to bude Glavni grad. Oni se trude, ima nekih sadržaja, bolje nego ostali.“

Učesnica fokus grupe

Treća grupa, koja je i najmanja, jesu oni koji vide i pozitivne stvari u odnosu institucija prema mladima. U ovoj grupi su dominantno mladi koji smatraju da Ministarstvo sporta i mladih radi na rješavanju problema mladih u Crnoj Gori.

„Ministarstvo sporta i mladih je nadležno za nas mlade. Oni i rade nešto.“

Učesnica fokus grupe

Generalno, kada govorimo o Ministarstvu, svi učesnici fokus grupe se slažu da Ministarstvo mladih treba da postoji i da je značajno bolje kada je problematika mladih izdignuta na nivo ministarstva, nego kada postoji kancelarija za mlade u sklopu nekog ministarstva, kao što je nekada ranije bio slučaj.

Takođe, mladi kažu da mora postojati bolja međuresorna saradnja u svim oblastima.

„Pa prirodno je da ne može jedna institucija sve da uradi. Ministarstvo za mlade mora da postoji. Ali ono mora da saraduje s drugima, da se vidi s ekonomijom oko zapošljavanja, pa i s poljoprivredom, da se neki mladi bave i poljoprivredom, zašto da ne. Da

se vidi s Ministarstvom turizma kako tu mladi mogu da doprinesu u promociji zemlje. Da se vidi s Ministarstvom prosvjete, normalno, što su potrebe mladih tu. Da vidimo zajedno s prosvjetom i inostranim poslovima će su naši mladi koji studiraju i žive vani, što oni mogu da urade za državu, a što država za njih. Pa normalno da svi moraju da sarađuju, a ne kao sada.“

Učesnica fokus grupe

Govoreći o institucionalnom okviru, mladi su komentarisali i Strategiju za mlade (2017–2021), ali i davali sugestije za sljedeću Strategiju. Prije svega, treba reći da je većina mladih koji su bili učesnici fokus grupa čula da postoji Strategija, ali samo mali broj njih je zapravo vidio dokument ili njegove djelove. Prvo što su istakli je da je pisan na nečitkom jeziku i da nije prilagođen jeziku mladih.

„To je toliko suvoparno i nezanimljivo da ja ne krivim nikoga ovdje što nije čitao taj dokument.“

Učesnica fokus grupe

„Ja ne znam pišu li se inače tako strategije i javne politike, ali ova je baš dosadna. Sad sam, dok ste postavljali pitanje, htio da je otvorim, sjetio se i smorio se.“

Učesnik fokus grupe

To je i jedna od osnovnih preporuka koje mladi imaju za donosiocce nove Strategije – da je učine prijemčivom i zanimljivijom za sve mlade. Učesnici misle da će to voditi njenom većem prepoznavanju i da će se više mladih aktivirati da doprinesu ciljevima Strategije ako im je ona bliža i razumljivija.

Tokom fokus grupa mogla se čuti i kritika u vezi sa Strategijom – da je previše uopštena i da nije dovoljno konkretna.

„Donekle to i mogu da razumijem, ipak je ona namijenjena svim mladima, koji su dosta raznolika grupa unutar sebe. Možda i o tome treba razmisliti za sljedeću Strategiju, da se ona podijeli po raznim tipovima mladih. Ne mogu biti iste potrebe svih. I onda je učiniti što konkretnijom.“

Učesnik fokus grupe

„Tamo napišu neki spisak želja, to izgleda lijepo, ali ništa od toga se ne desi.“

Učesnik fokus grupe

Kao jedan od problema, mladi vide i nejednake prilike koje imaju mladi iz različitih krajeva države i generalni je stav da mladi sa sjevera imaju manje prilika nego mladi s juga i pogotovo iz centralne regije. Takođe, postoji diskriminacija, posebno prema marginalizovanim grupama, kako kažu, ali ističu i da je rodna diskriminacija prisutna i među mladima.

„Znam da će mi prilikom zaposlenja biti teže jer sam žena. Svi to znamo, a o tome se ne priča ni blizu koliko bi trebalo u Crnoj Gori. To je strašno.“

Učesnica fokus grupe

Prepoznaju da je to prostor gdje bi i Strategija mogla da utiče i pruži okvir za ravnopravan položaj mladih u državi.

„Svi mladi treba da imaju iste prilike.“

Učesnica fokus grupe

Pored toga, mladi ističu i da dugo nismo imali promjene u Zakonu o mladima.

„Taj zakon (Zakon o mladima) je mrtvo slovo na papiru.“

Učesnica fokus grupe

Srednjoškolci koji su učestvovali u fokus grupama ističu da bi i kroz zakone, ali i kroz novu Strategiju za mlade, trebalo snažiti ulogu Unije srednjoškolaca i motivisati srednjoškolce da se uključe u rad Unije.

Ukupan utisak je da mladi žele više nadležnosti i snaženje organizacija u kojima oni rade. Gotovo svi učesnici fokus grupa smatraju da će se mladi više aktivirati u društvu onda kada vide da se njihov glas čuje i da njihov doprinos može voditi nekim promjenama za koje se bore.

INFORMISANJE

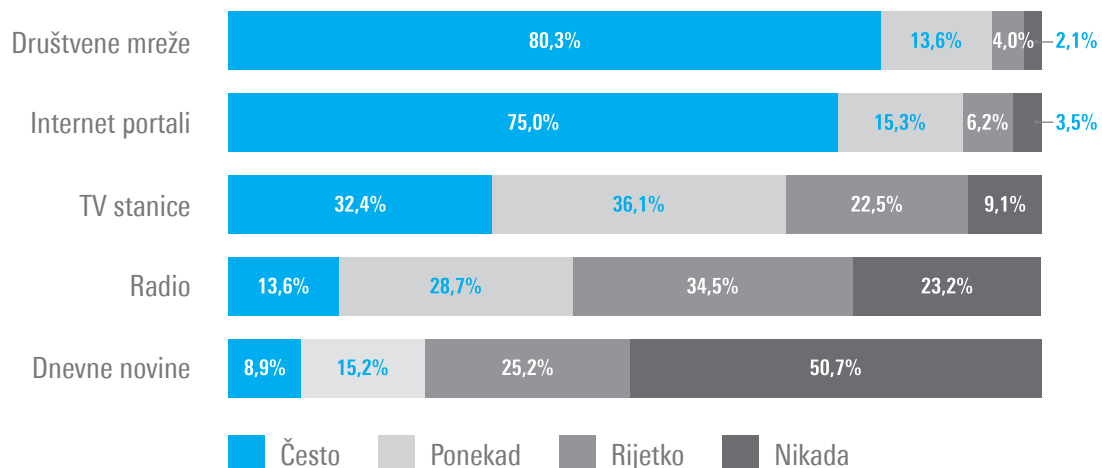
„Nema dovoljno emisija u medijima koje su posvećene mladima ili koje se bave temama koje brinu mlade.“

Učesnica fokus grupe

Naredno poglavlje sadrži podatke koji se odnose na način informisanja mladih.

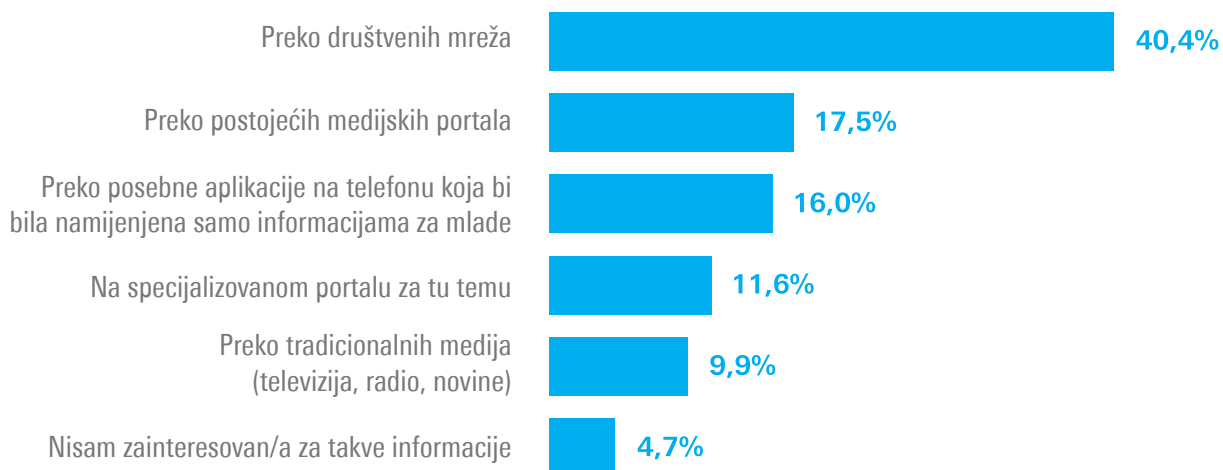
Društvene mreže predstavljaju sastavni dio života mladih ljudi, te ne iznenađuje da se dominantna većina mladih najčešće informiše putem ovih platformi. Kumulativno, 93,9% mladih često ili ponekad informiše se putem društvenih mreža. Internet portali kao sredstvo informisanja mladih nalazi se odmah na drugom mjestu, gdje kumulativno 90,3% mladih navodi da se informiše putem istih. Značajno rjeđe mladi se informišu putem TV stanica, radija te dnevnih novina.

Grafik 27: Koliko često se informišete iz sljedećih sredstava informisanja?

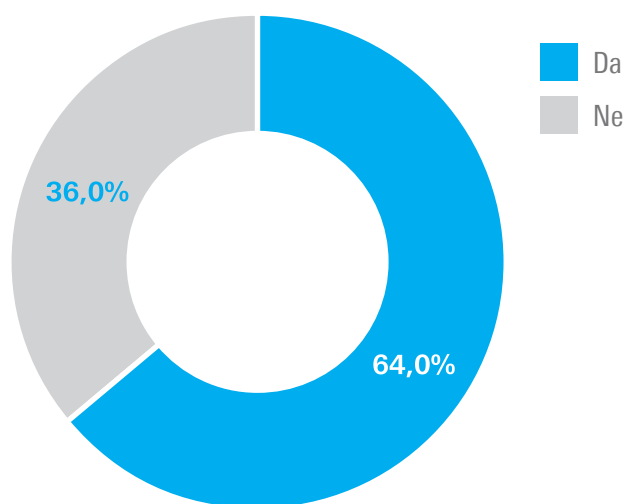
Skoro polovina mladih bi željela da se informiše putem društvenih medija, dok 16% mladih informacije želi primati putem posebne aplikacije na telefonu koja bi bila namijenjena samo informacijama za mlade.

Grafik 28: Kako biste najviše voljeli da primete informacije koje se tiču mladih ljudi u Crnoj Gori?

Ekspanzija digitalnog društva sa sobom je povukla mnoge negativne fenomene poput govora mržnje. Danas, čak 64% mladih navodi da oko sebe primjećuje govor mržnje.

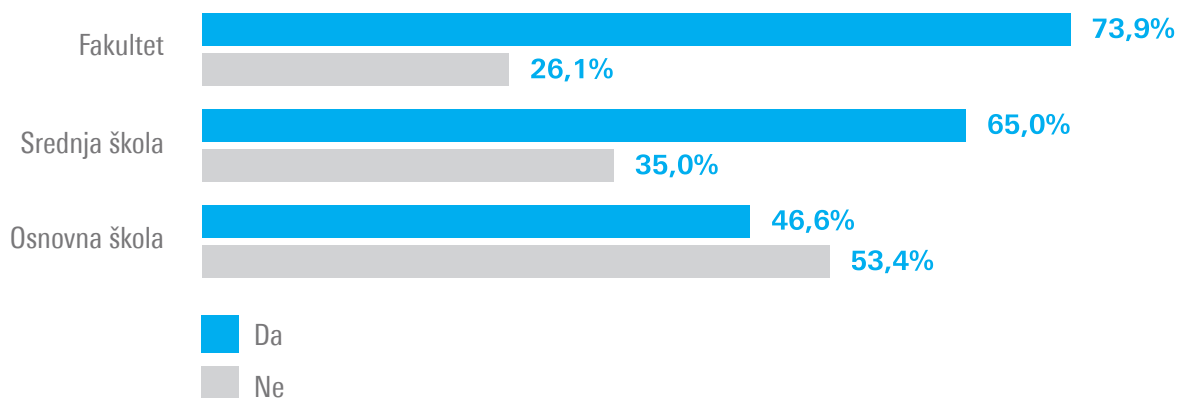
Grafik 29: Da li oko sebe primjećujete govor mržnje?

Kada su u pitanju statistički značajne razlike demografskih kategorija, mladi uzrasta od 18 do 30 godina češće primjećuju govor mržnje nego maloljetna grupa mladih od 15 do 17 godina.

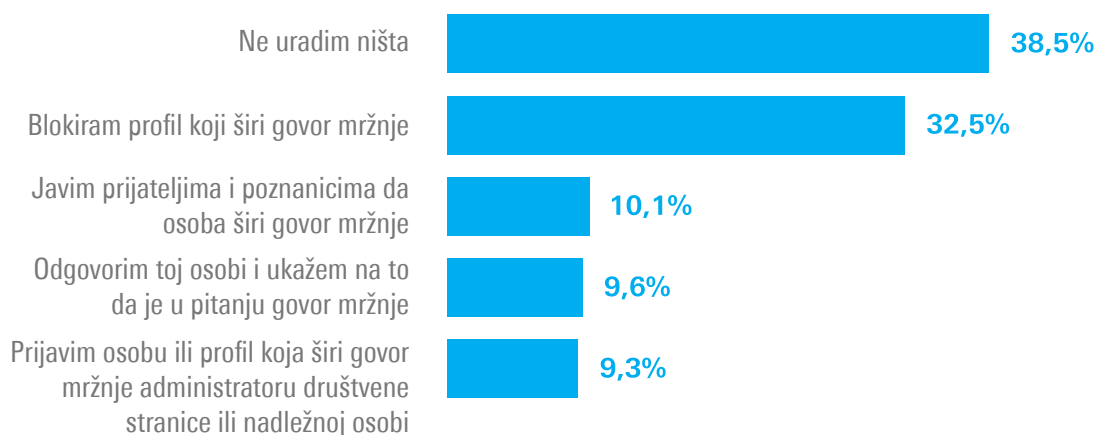
Čak 73,9% mladih sa fakultetskim obrazovanjem primjećuje govor mržnje oko sebe, dok taj procenat uglavnom opada što je niže obrazovanje ispitanika.

Grafik 30: Obrazovanje mladih ukršteno s primjećivanjem govora mržnje

Kada primijete govor mržnje na internetu, 38,5% mladih ne uradi ništa po tom pitanju, dok 32,5% blokira profil koji širi govor mržnje. Tek svaka deseta mlada osoba u Crnoj Gori bi u slučaju primjećivanja govora mržnje na internetu prijavila profil ili odgovorila tom profilu te ukazala da je u pitanju govor mržnje.

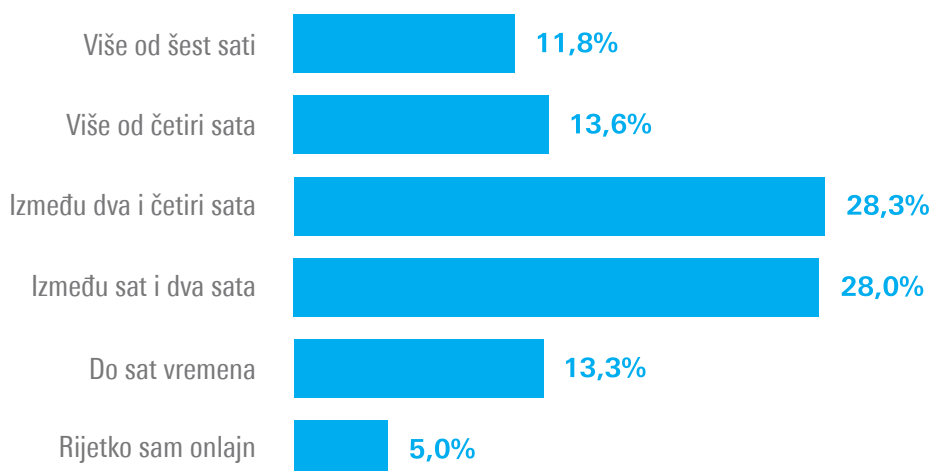
Grafik 31: Kad primijetite govor mržnje na internetu, šta uradite?

ZAŠTITA PODATAKA I MEDIJSKA PISMENOST

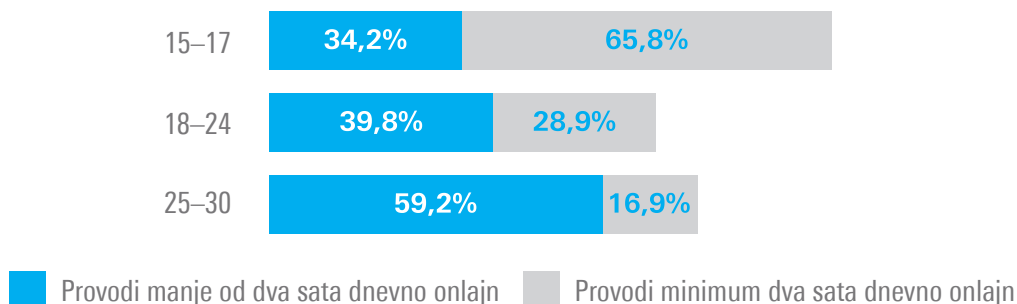
Svaka druga mlada osoba u Crnoj Gori provodi onlajn između jednog i četiri sata dnevno, dok četvrtina mladih provodi više od četiri sata onlajn.

Grafik 32: Šta biste rekli, koliko vremena provodite onlajn tokom jednog uobičajenog dana?

Statistički značajne razlike demografskih kategorija postoje po pitanju uzrasta i obrazovanja. Interesantno je da što su ispitanici mlađi veća je vjerovatnoća da provode više od dva sata dnevno onlajn, gdje oko dvije trećine maloljetnih mladih uzrasta od 15 do 17 godina provode više od dva sata dnevno onlajn.

Grafik 33: Koliko različite starosne grupe provode vremena onlajn?

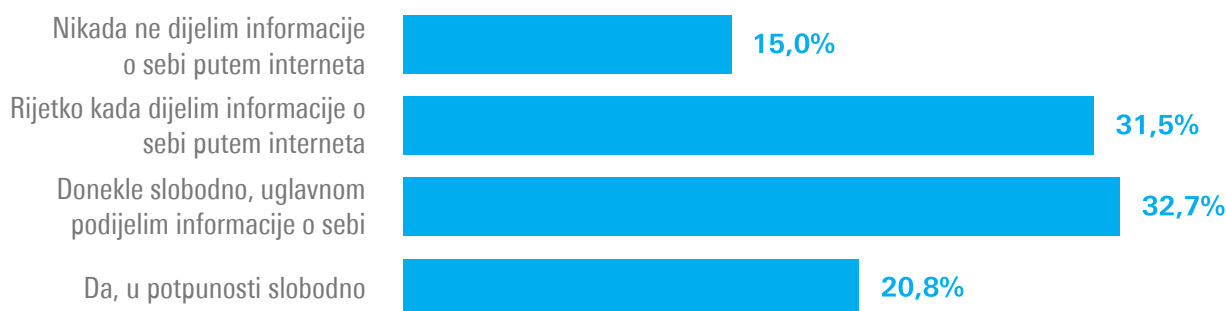
S druge strane, postoji negativna korelacija između visine obrazovanja ispitanika i njihovog provođenja više od četiri sata dnevno onlajn. Što je ispitanik obrazovaniji manja je vjerovatnoća da provodi više od četiri sata dnevno onlajn.

Grafik 34: Koliki procenat mladih različitog obrazovanja provodi više od četiri sata dnevno onlajn?

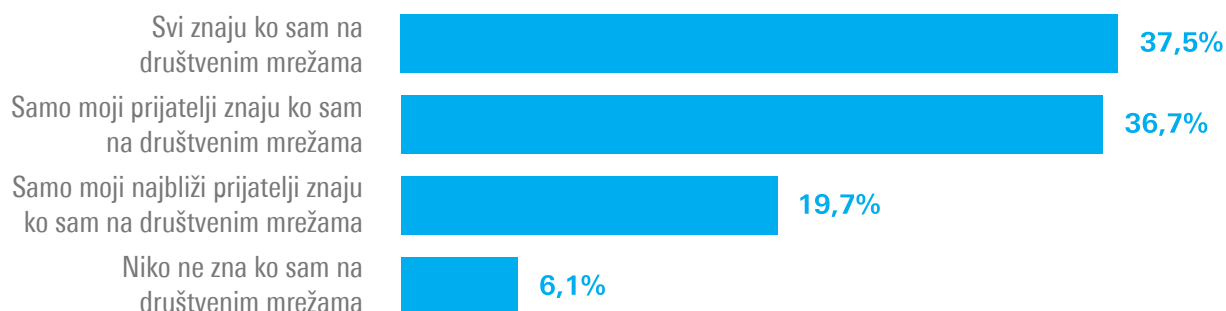
Nešto više od polovine mladih – 53,5% navodi da u potpunosti ili donekle slobodno dijeli informacije o sebi onlajn.

Grafik 35: Da li slobodno dijelite informacije o sebi kada ste onlajn?

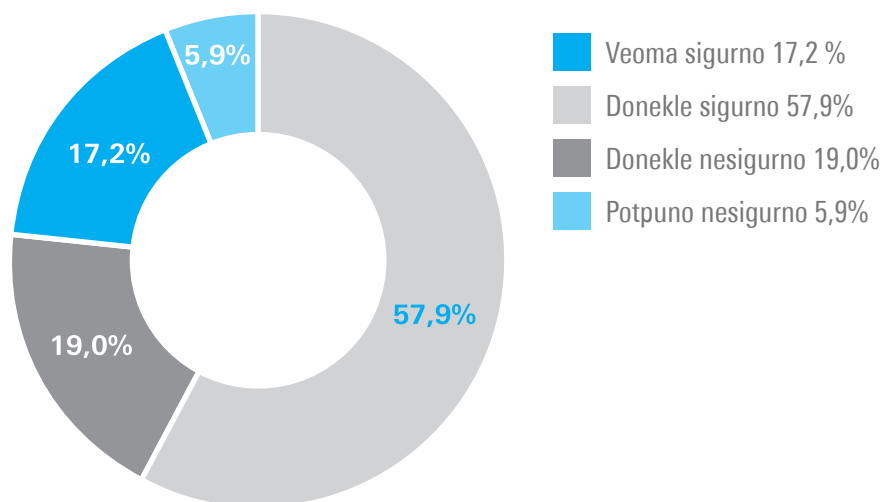
Naredni podaci govore o tome do koje mjere su mladi anonimni na društvenim mrežama. Da svi znaju ko su na društvenim mrežama – navodi 37,5% mladih, dok je značajno manji postotak onih koji navode da samo prijatelji znaju ko su na društvenim mrežama. Samo 6,1% mladih nikome ne otkriva svoj identitet na društvenim mrežama.

Grafik 36: Što se moje aktivnosti na društvenim mrežama tiče...

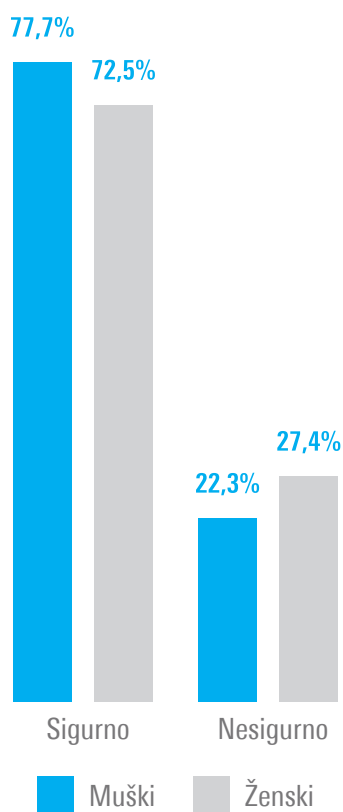

Svaka četvrta mlada osoba u Crnoj Gori se na internetu osjeća donekle ili potpuno nesigurno.

Grafik 37: Kada sam na internetu osjećam se:

Grafik 38: Kako se osjećate kada ste na internetu? (razvrstano po polu)

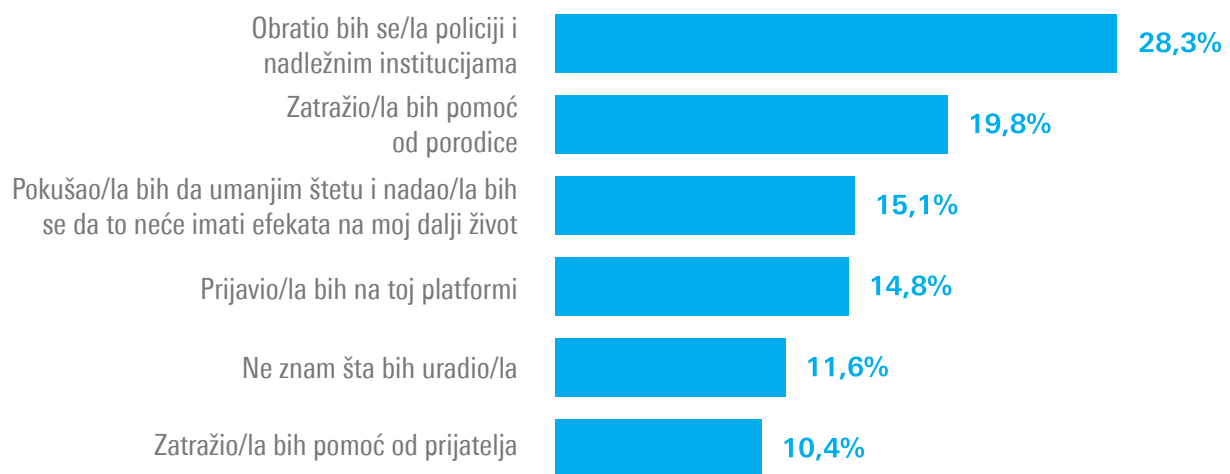
Statistički značajne razlike demografskih kategorija postoje po pitanju pola ispitanika.

Mlade djevojke nešto češće se osjećaju nesigurno od mladih muškaraca u Crnoj Gori. Štaviše, dok se 27,4% mladih djevojaka osjeća nesigurno na internetu, to je slučaj sa 22,3% mladih muškaraca.

Ispitanicima je postavljeno sljedeće pitanje: Ukoliko bi neko pokušao da im ukrade i zloupotrijebi podatke ili prekrši neka od njihovih ljudskih prava, kako bi reagovali?

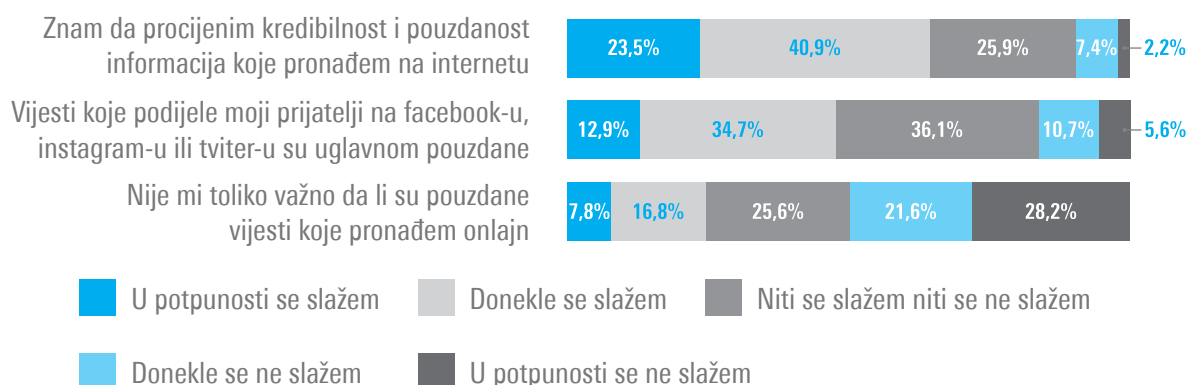
Da bi se obratili policiji i nadležnim institucijama – navodi 28,3% mladih, dok bi oko jedne petine mladih zatražilo pomoć od porodice.

Grafik 39: U slučaju da neko pokuša da ukrade i zloupotrijebi moje podatke ili prekrši neka od mojih ljudskih prava:

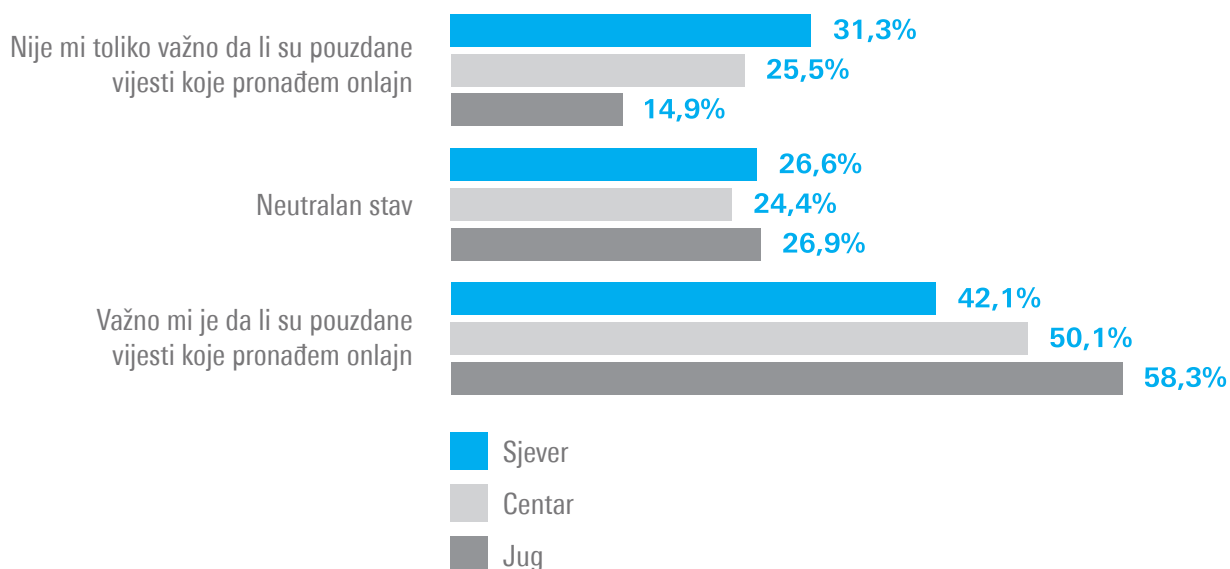
Da donekle ili u potpunosti znaju procijeniti kredibilnost i pouzdanost informacija koje pronađu na internetu, navodi 64,4% mladih. Nešto manje od polovine mladih smatra da su vijesti koje podijele njihovi prijatelji na društvenim mrežama uglavnom pouzdane.

Grafik 40: U kojoj mjeri se slažete sa sljedećim stavovima u vezi sa vašom onlajn aktivnošću?

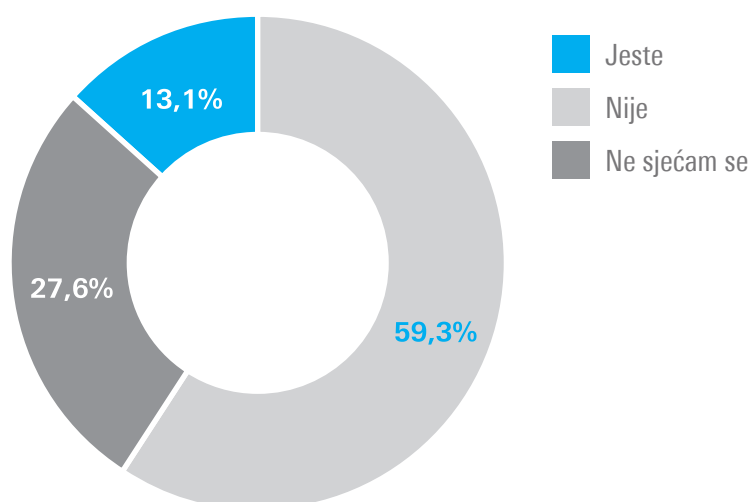
Postoji jasna korelacija između regije i slaganja sa stavom da ispitaniku nije važno da li su pouzdane vijesti koje pronalazi onlajn. Naime, oko trećina mladih sa sjevera (31,2%) u potpunosti se ili donekle slaže s pomenutim stavom, dok je to slučaj sa 25,5% mladih iz centralne regije i značajno manje mladih iz južne regije – 14,9%.

Grafik 41: Da li vam je važno da li su pouzdane vijesti koje pronađete onlajn? (razvrstano po regiji)

Lažne i poluistinite informacije sastavni su dio današnjeg internet prostora te ne čudi da je 13,1% mladih u posljednjih godinu dana podijelilo neku vijest za koju se kasnije ispostavilo da nije tačna.

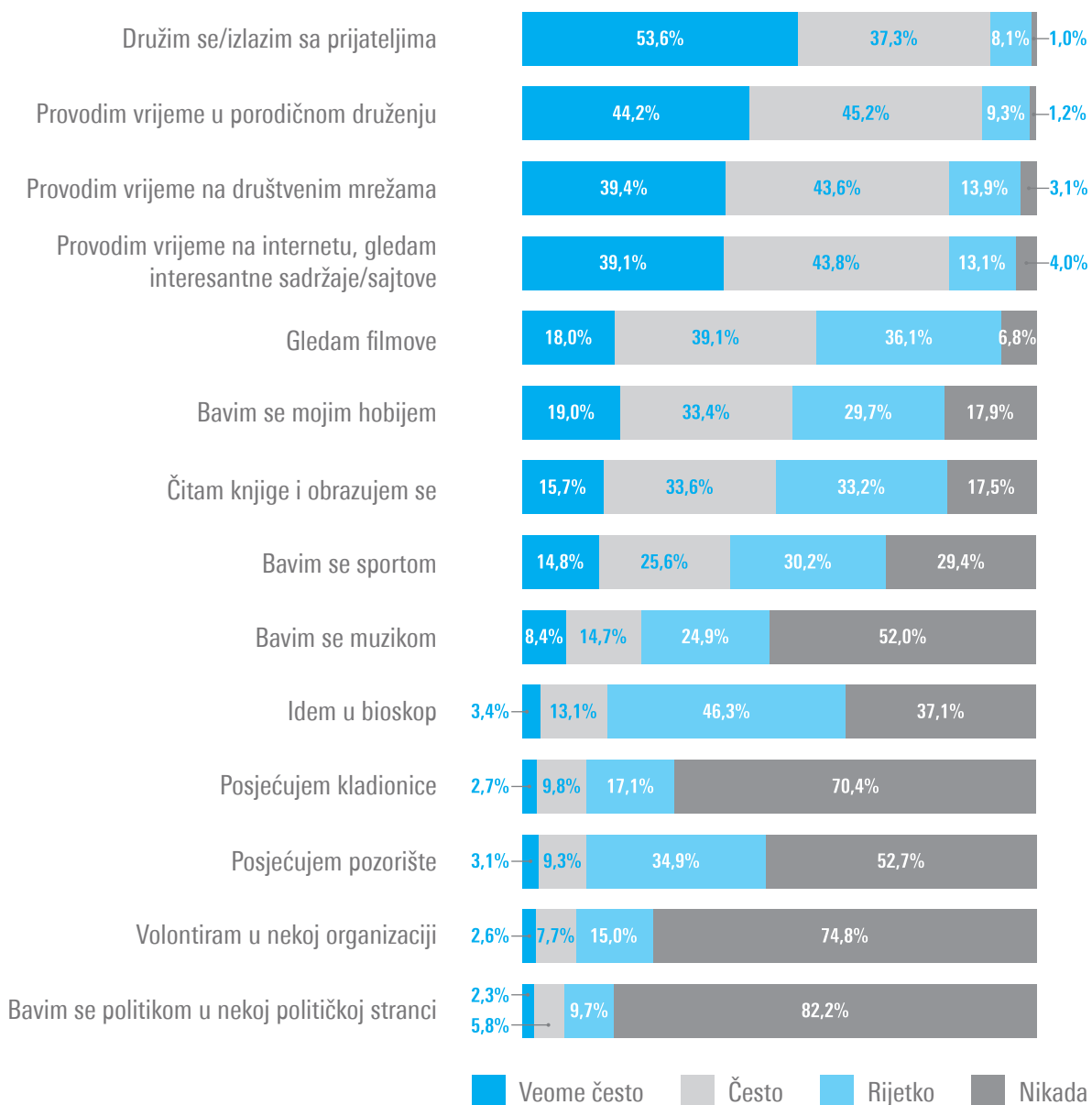
Grafik 42: Da li vam se u posljednjih godinu dana desilo da podijelite vijest za koju se kasnije ispostavilo da nije tačna?

SLOBODNO VRIJEME

Dominantna većina, i to 90,9% mladih, slobodno vrijeme najčešće provodi u druženju i izlasku s prijateljima. Nije značajno manji procenat ni mladih koji provode vrijeme u porodičnom okruženju, na društvenim mrežama i internetu uopšte.

Grafik 43: Kako provodite svoje slobodno vrijeme?

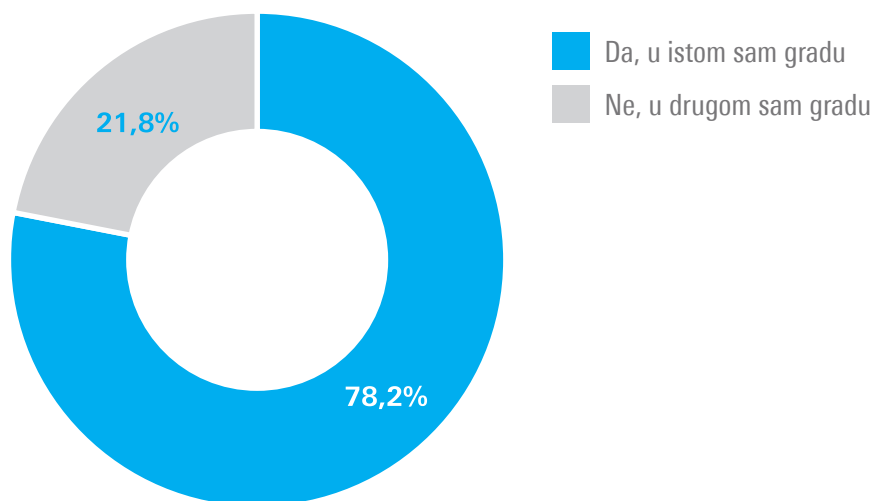
MOBILNOST MLADIH

„Mladi bježe i idu gdje misle da im je bolje. Evo mi na sjeveru smo najbolji primjer, svi odoše na zapad Evrope ili u Podgoricu ili na jug države.“

Učesnik fokus grupe

Nešto više od petine mladih u Crnoj Gori uče, studiraju ili rade u gradu u kojem nisu proveli djetinjstvo.

Grafik 44: Da li učite/studirate/radite u istom gradu u kojem ste proveli najveći dio djetinjstva?

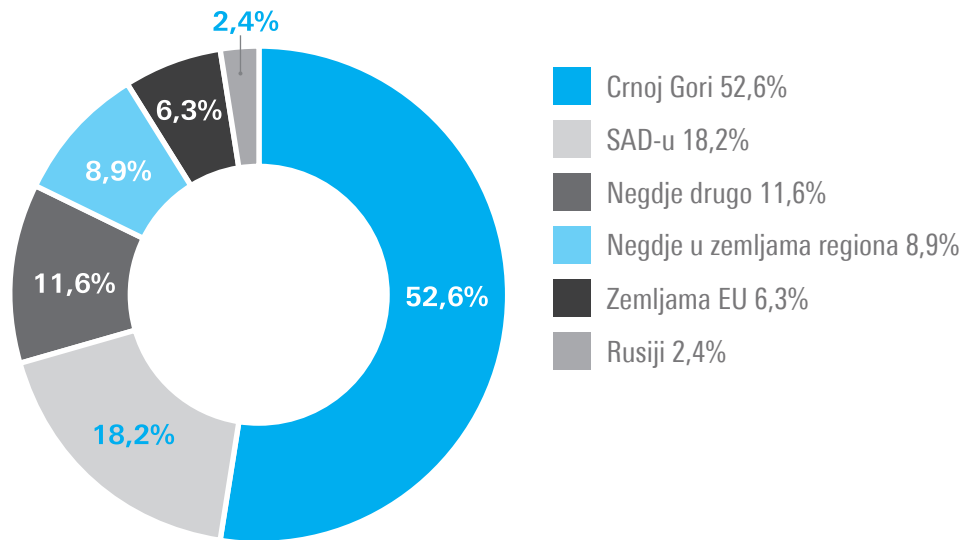
Od ukupnog broja ispitanika koji su se izjasnili da su u drugom gradu najveći procenat je mladih sa sjevera i to 43,9%, dok je mladih iz centralne regije 27,1%, a iz južne regije 29,0%.

„Mladi za isti posao koji rade u Crnoj Gori u Americi ili na Zapadu dobijaju mnogo više novca, i to je glavni razlog što svi žele da idu.“

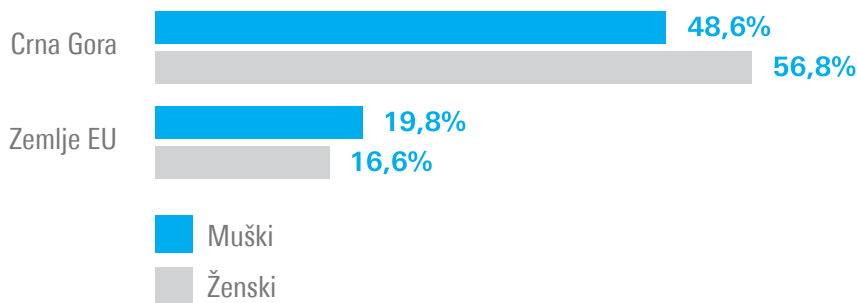
Učesnik fokus grupe

Svaka druga mlada osoba svoj život u budućnosti ne vidi u Crnoj Gori. Među destinacijama u kojima vide svoju budućnost nalaze se zemlje EU (18,2%), SAD (8,9%), zemlje regiona (6,3%), dok 2,4% mladih svoju budućnost vidi u Rusiji.

Grafik 45: Svoj život u budućnosti vidite u...

Grafik 46: Da li svoju budućnost vidite u Crnoj Gori ili zemljama EU? (razvrstano po polu)

Mlade djevojke nešto češće navode da svoju budućnost vide u Crnoj Gori od mladih muškaraca. Svaki peta mlada osoba muškog pola svoju budućnost vidi u zemljama EU, dok je to slučaj sa svakom šestom djevojkom.

„Mladi treba da se zaduže narednih trideset godina samo stan da kupe, da negdje žive, a ne što drugo. Toliko je problema da razumijem svaku mladu osobu koja želi da ode.“

Učesnik fokus grupe

„Ne možemo reći sad baš da je sve loše, isto je lijepo biti mlada osoba u Crnoj Gori. Svakome od nas je društvo tu, sigurno svi volimo svoju okolinu. Pored toga, studentski domovi su veoma jeftini, visoko obrazovanje sad besplatno. Nije baš sve tako loše.“

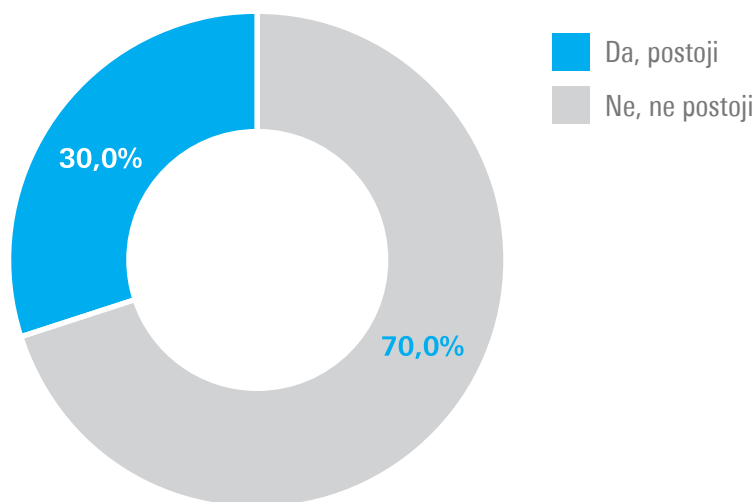
Učesnik fokus grupe

POLARIZACIJA U DRUŠTVU

Rastuća polarizacija u društvu, na talasu rastuće polarizacije u cijelom svijetu, važan je izazov s kojim se susreću mladi, ali i oni koji se bave politikama o mladima ili rade s mladima. Polarizacija uzima različite oblike i može se pojaviti kao nacionalna, religijska, vrijednosna, ili polarizacija po određenim stavovima. Za potrebe ovog istraživanja fokus je stavljen na rastuću afektivnu polarizaciju (*eng. affective polarization*) koju karakteriše nevoljnost pojedinca da ima bliske kontakte (prijateljske ili romantične) s osobama koje ne dijele njegove/njene političke stavove.

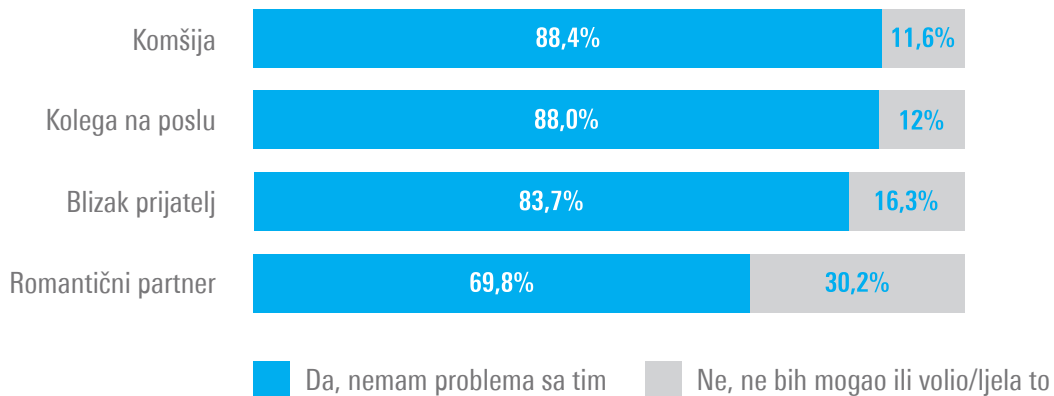
Zbog toga su na početku mladi pitani da li imaju neku političku partiju u Crnoj Gori koja im je bliža od drugih partija, bez obaveze da navedu o kojoj partiji je riječ.

Grafik 47: Postoji li neka politička partija u Crnoj Gori koja vam je bliža od svih drugih partija?

Gotovo svaka treća mlada osoba u Crnoj Gori ima partijsku identifikaciju, odnosno smatra da mu je jedna partija bliža od svih drugih. Ti ispitanici, njih 302, analizirano je u više segmenata u pogledu afektivne polarizacije. Prvo pitanje koje su dobili je da zamisle partiju koja je najdalja onoj partiji za koju oni smatraju da im je najbliža, najudaljenijeg političkog oponenta, i da razmisle da li bi sa simpatizerima/članovima te najudaljenije partije mogli da budu u sljedećim odnosima.

Grafik 48: Da li biste sa simpatizerima/članovima te najdalje partije mogli da budete:

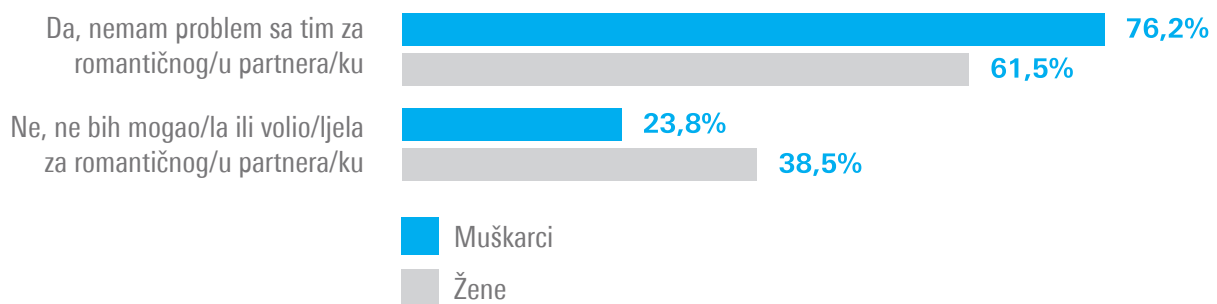

„Mi smo mala država i sve je ispolitizovano, a to nije zaobišlo ni nas mlade.“

Učesnik fokus grupe

Najveći stepen distance očituje se u najbližim odnosima, pa čak trećina onih mladih koji imaju partijsku identifikaciju izjavljuje da ne bi mogla da budu u romantičnom odnosu sa simpatizerima/članovima njima najudaljenije partije. Razlika je posebno upadljiva kada podatak disagregiramo po polu ispitanika.

Grafik 49: Da li biste sa simpatizerima/članovima te najdalje partije mogli da budete romantični/a partner/ka? (po polu)

Podaci ukazuju da je znatno više žena među mladima kojima je ideja o romantičnom partneru članu/simpatizeru nekoga iz njima najdalje partije veoma odbojna, u poređenju sa muškarcima. Podatak je donekle očekivan s obzirom na to da je i u Crnoj Gori veći pritisak promjene kulture, običaja, pa čak i političkih stavova na ženskom partneru u romantičnom odnosu.

„Mladi se generalno suočavaju s dosta diskriminacija, a posebno mi koji dolazimo iz manjinskih zajednica. Evo mi Romi smo diskriminirani i politički, nemamo svoje predstavnike, a i na svim drugim koracima u društvu.“

Učesnica fokus grupe

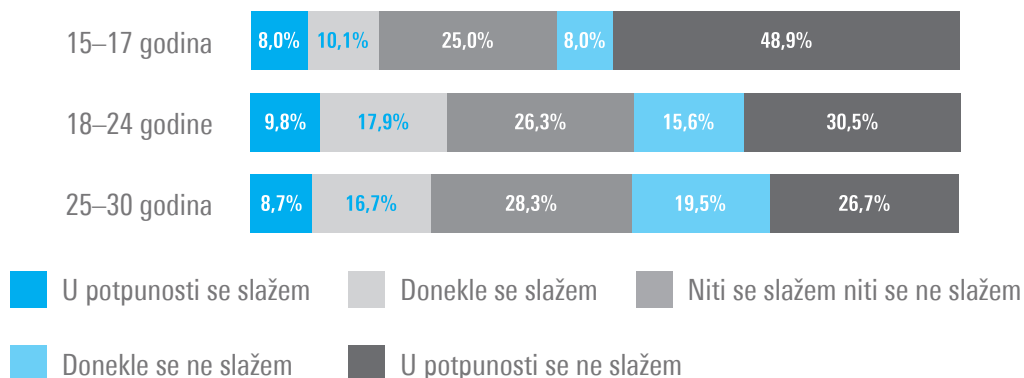
Većina mladih u Crnoj Gori nema problem s tim da živi u zajednici gdje ostali u manjoj mjeri dijele njihove političke stavove, ili da se druže s prijateljima koji ne dijele njihove stavove.

Grafik 50: U kojoj mjeri se slažete sa sljedećim stavovima?

Mladi pokazuju zavidan stepen liberalnog odnosa prema pomenutim situacijama. I po ovom pitanju jasno se vidi generacijska razlika koja svjedoči o tome da maloljetni posebno otvoreno razmišljaju o ovim temama i nemaju ni najmanji problem da žive u zajednici gdje drugi ne dijele njihove političke stavove.

Grafik 51: Veoma mi je važno da živim u mjestu gdje većina dijeli moje političke stavove. (po generacijama)

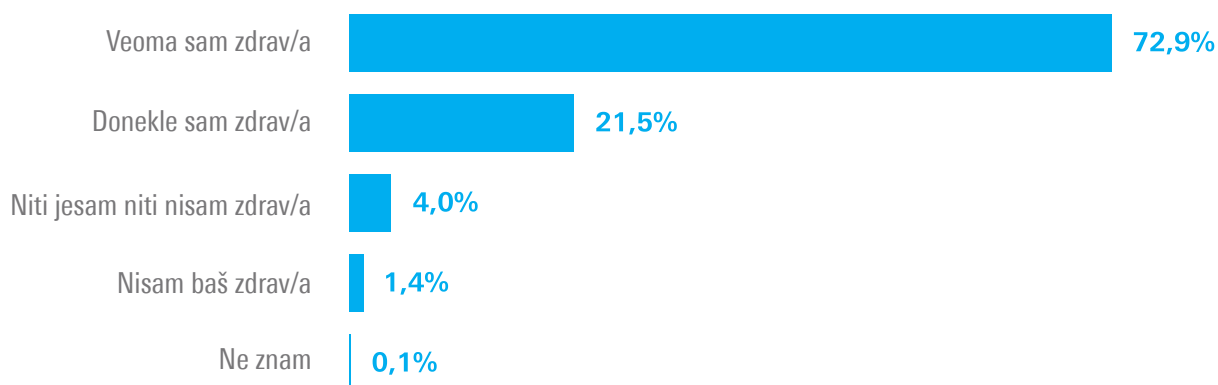
Postoje mnogi razlozi za ovakve podatke. Maloljetni možda još nisu precizno definisali svoje političke stavove ili mnogo manje prate politiku s obzirom na to da nemaju pravo glasa, pa zbog toga imaju manje informacija i nezainteresovani su za to kako drugi razmišljaju o tim temama.

ZDRAVLJE I ODRASTANJE

Još jedan izuzetno važan aspekt položaja mladih je njihovo zdravlje. Zbog senzitivnosti ove teme pitanja o zdravlju su ostavljena za kraj, a na ispitanicima je bilo da sami popune ovaj dio, uz prisustvo anketara koji bi mogao da otkloni eventualne nedoumice u vezi s nekim pitanjima. S obzirom na to da je ispitanicima bilo ostavljeno da kažu i da li su bili žrtve nasilja, a ako jesu, odgovore su popunjavali sami, kako bi se vodilo računa o anonimnosti ispitanika, ali i samom ispitaniku dodatno ulilo povjerenje da može podijeliti takvu informaciju u istraživanju.

Uvodno pitanje ove sekcije odnosi se na ocjenu ispitanika o ukupnom stanju njihovog zdravlja.

Grafik 52: Kako biste ocijenili stanje svog zdravlja?

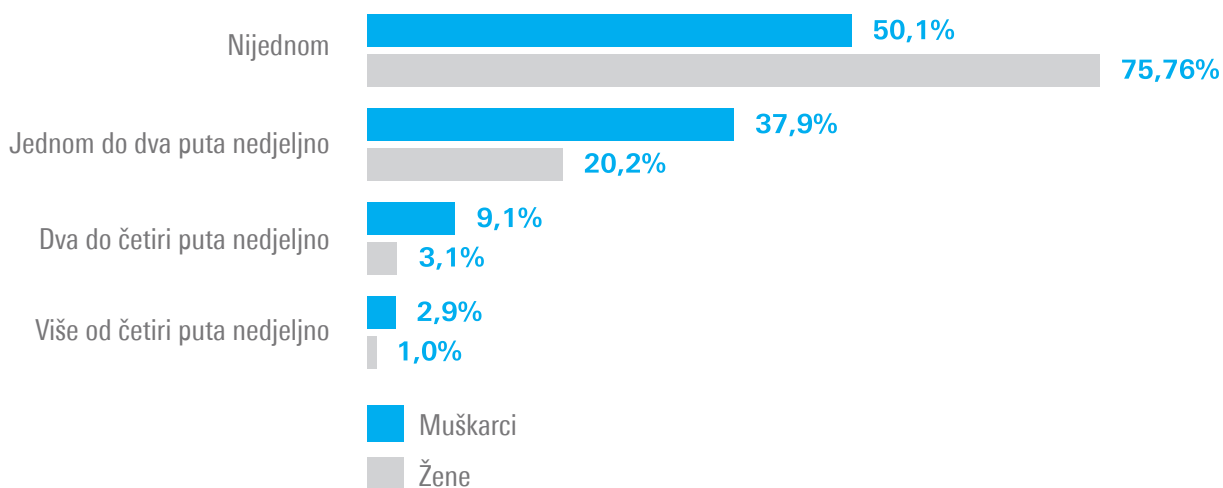

Gotovo svi ispitanici u istraživanju ocjenjuju da su veoma (72,9%) ili donekle (21,5%) zdravi. Ovakvi podaci ne treba da čude s obzirom na to da je istraživanje rađeno s mladima u Crnoj Gori i da je ovo ciljna grupa koja najrjeđe i ima zdravstvenih problema.

Međutim, neke životne navike mogu da promijene takvo stanje stvari u bliskoj budućnosti, poput česte upotrebe alkohola ili duvanskih proizvoda.

Većina ispitanika, čak 62,4%, kaže da nikada ne konzumira alkohol. Uz to je 29,2% onih koji kažu da to rade svega jednom ili dva puta nedjeljno. Ipak, razlike među muškarcima i ženama su veoma izražene, kao što se može vidjeti na sljedećem grafiku.

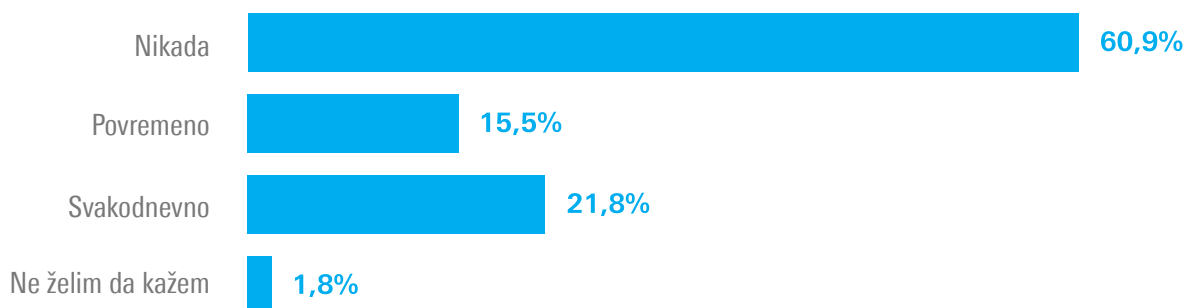
Grafik 53: Koliko često sedmično konzumirate alkohol? (po polu)

Muškarci znatno više konzumiraju alkohol u odnosu na žene. Među ženama je tri četvrtine onih koje kažu da nikada ne koriste alkohol. S druge strane, među muškarcima svaki drugi makar jednom ili dva puta nedjeljno konzumira alkohol.

Drugi učestali porok mladih koji utiče na njihovo zdravlje je pušenje/vajpovanje. I na ovom pitanju vidimo visoke procente korisnika ovih proizvoda.

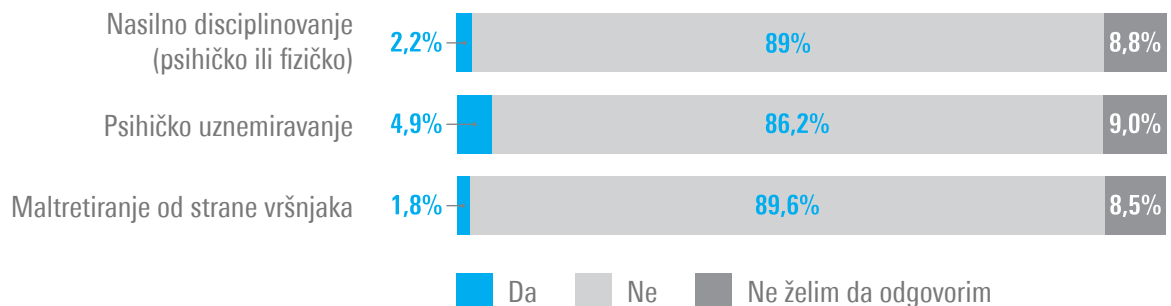
Grafik 54: Koliko često pušite/vajpujete ili koristite slične proizvode?

Svaka peta mlada osoba u Crnoj Gori svakodnevno puši odnosno vajpuje, a uz to je 15,5% onih koji to rade povremeno.

Kada je riječ o znatno ozbiljnijim problemima, manji je broj onih koji prijavljuju da su u posljednjih mjesec dana iskusili neku vrstu nasilja (psihičkog ili fizičkog), psihičkog uznemiravanja ili maltretiranja od strane vršnjaka.

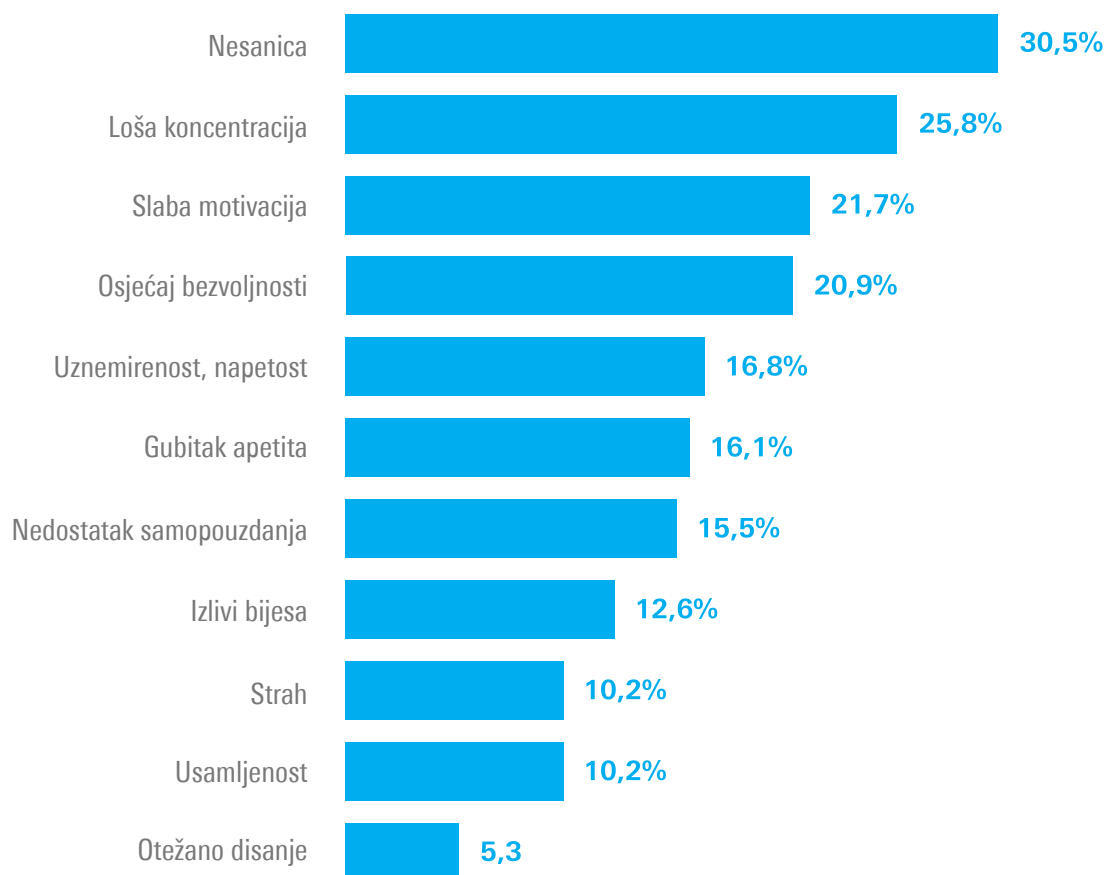
Grafik 55: Da li ste u posljednjih mjesec dana iskusili nešto od sljedećeg?

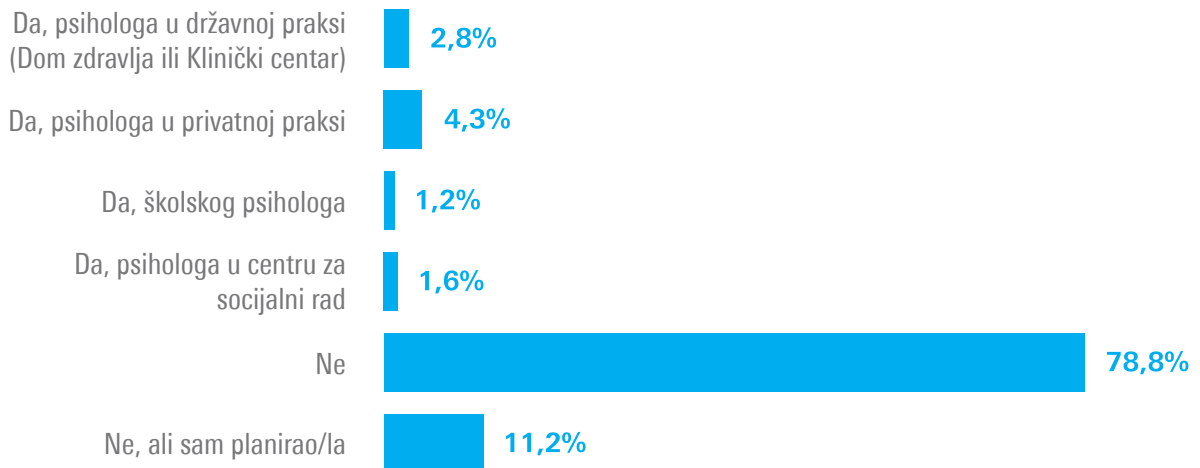
Ovakve pojave zahtijevaju mnogo obimnija istraživanja, te drugačiji dizajn studije, koji bi u uzorku obuhvatio veći broj onih koji su imali slično iskustvo, a što bi omogućilo da bolje razumijemo ovu pojavu među mladima u Crnoj Gori. To svakako nije bio cilj ovog istraživačkog poduhvata, ali podaci jesu ilustrativni i na uzorku od 1000 mladih ljudi u Crnoj Gori. Dodatno, treba posebno obratiti pažnju na relativno visok broj onih koji su za svaki od ovih vidova nasilja odbili da odgovore da li su imali slično iskustvo.

Ipak, od 66 ispitanika koji su iskusili makar jednu od navedene tri vrste zlostavljanja, jedna trećina ne zna kome se i kako može obratiti za pomoć u ovim situacijama. Imajući na umu da je riječ o mladim osobama, od kojih su neke i maloljetne, potrebno je dodatnim akcijama i kampanjama pružiti sve potrebne informacije o ovom problemu, kako bi one stigle do svih adresa.

Pored najučestalijih poroka (alkohol i duvan), ali i veoma ozbiljnih oblika nasilja, na zdravlje i odrastanje mladih utiču i brojni drugi faktori. Među njima, najučestaliji su nesanica i loša koncentracija.

Grafik 56: Da li ste skorije osjetili neko od sljedećih stanja?

Važno je primijetiti i da su kod mladih izraženi slaba motivacija (21,7%) i osjećaj bezvoljnosti (20,9%), kao vrlo prisutni psihološki problemi s kojima se mladi u Crnoj Gori suočavaju. Od svih ispitanika koji kažu da su makar jedno od navedenih stanja osjetili u skorije vrijeme, a kojih je 768 u istraživanju, većina (58,5%) kaže da su im poznati servisi ili adrese na koje se mogu obratiti za pomoć. I pored toga, veoma je mali broj mladih koji to zaista i radi, a čak 78,8% ispitanika kaže da nisu tražili nikakvu stručnu pomoć u vezi s ovim problemima.

Grafik 57: Da li ste potražili stručnu pomoć povodom bilo kog gore navedenog problema?

Kada je riječ o zdravlju, treba imati na umu da istraživanja javnog mnjenja mogu indikativno da upute na neke pojave u vezi s ovom temom. Ipak, važno je imati na umu da cjelokupna tematika zahtijeva obično drugačiji pristup prikupljanju podataka, s obzirom na osjetljivost teme.

Cjelokupno istraživanje obiluje velikim brojem podataka na osnovu kojih je moguće izvući brojne zaključke i preporuke. Osnovni nalazi sumirani su u sljedećoj cjelini izvještaja.

ZAKLJUČAK

Istraživanje obiluje brojnim podacima koji donosiocima odluka mogu pružiti značajne informacije prilikom pripreme nove Strategije za mlade. U zaključku ovog izvještaja sumirani su najilustrativniji podaci po cjelinama upitnika. Dodatno, posebno su sumirani nalazi, s akcentom na preporuke, iz kvalitativnog dijela istraživanja (fokus grupa).

Kvantitativno istraživanje

- Polovina mladih u Crnoj Gori misli da je za posao važnije znanje stečeno u školi/na fakultetu, a druga polovina smatra da je važnije znanje stečeno na drugim mjestima. Žene i mladi u posebno visokom procentu smatraju da je za posao važnije znanje stečeno u školi/na fakultetu.
- Podaci pokazuju da je veći procenat mladih koji bi radili u javnom u odnosu na privatni sektor. Među onima koji žele da rade u privatnom sektoru, čak 80% je onih koji bi da razviju sopstveni biznis, a samo 20% kaže da bi voljelo da radi za drugog poslodavca. Dvije trećine mladih kaže da nisu bili članovi omladinskih organizacija, a nešto preko pola izjavljuje da bi se uključilo u organizaciju aktivnosti za mlade.
- Kako podaci ukazuju, mladi u Crnoj Gori najveće povjerenje među institucijama/organizacijama imaju u vjerske organizacije.
- Mladi su manje zainteresovani da glasaju, a tek preko pola anketiranih maloljetnih kaže da će glasati kada steknu pravo glasa.
- Mladi u Crnoj Gori dominantno se informišu preko društvenih mreža.
- Velika većina mladih kaže da provodi minimum dva sata dnevno onlajn. Uz to,

većina mladih kaže da donekle ili u potpunosti slobodno dijeli informacije o sebi onlajn.

- Dominantna većina, i to 91% mladih, slobodno vrijeme najčešće provodi u druženju i izlasku s prijateljima.
- Nešto više od petine mladih u Crnoj Gori uči, studira ili radi u gradu u kojem nisu proveli djetinjstvo.
- Mladi su podijeljeni po pitanju toga gdje vide svoju budućnost, 52% je onih koji kažu da svoju budućnost vidi u Crnoj Gori, a preostali kažu da svoju budućnost vide u inostranstvu, mahom u Sjedinjenim Američkim Državama ili zemljama Evropske unije.
- Afektivna polarizacija u Crnoj Gori prisutna je među mladima. Svaki treći ispitanik/ca kaže da ne bi za romantičnog partnera imao/la osobu koja je simpatizer političke partije koja nije kao partija koju on/ona podržava.
- Mladi generalno ocjenjuju da su dobrog zdravlja. Istraživanje pokazuje da svaka četvrta mlada osoba u Crnoj Gori konzumira alkohol, dok svaka treća osoba puši/vajpuje.

Kvalitativno istraživanje

- Mladi kroz fokus grupe kažu da su imali negativna iskustva kada su radili za privatne firme, da su radili bez ugovora, da nisu imali sigurnost, ili da su korišćeni kao jeftina radna snaga.
- U fokus grupama mladi objašnjavaju da nemaju osjećaj da njihovo zalaganje može nešto da promijeni ili da su nailazili na odbijanje od strane institucija kada su pokušali nešto da organizuju.
- Prepoznajući da formalno obrazovanje nije dovoljno za isticanje na tržištu rada,

- niti za sticanje vještina koje će im koristiti u radnom odnosu, mladi preporučuju organizovanje više praktičnog rada (praksi) od strane obrazovnih ustanova.
- Mladi smatraju da je potrebno da se obrazovne ustanove povežu s privatnim biznisima i da na taj način omoguće raznolik sadržaj praksi kojima mladi mogu pristupiti.
 - Smatraju da rad omladinskih centara postaje isuviše homogen, što utiče na smanjenje zainteresovanosti za rad istih, te predlažu diversifikaciju sadržaja.
 - U odnosu na omladinske klubove, mladi smatraju da je potrebno produženje perioda/mandata koordinatora, jer česte promjene negativno utiču na kvalitet rada istih.
 - Mladi preporučuju digitalizovanje učešća u političkom životu, za šta vjeruju da bi ih motivisalo na dodatnu participaciju. Ipak, primjećuju da je potrebno da digitalno učešće bude uvaženo i prepoznato, a da se ne svodi samo na aktivnost na društvenim mrežama, već da ima konkretne posljedice u političkom životu.
 - Mladi smatraju da njihovi naponi po pitanju 'jačanja' uticaja svog glasa u političkom životu nisu dovoljni, pa smatraju da bi jedino rješenje bila zakonska regulacija tih pitanja (npr. po pitanju zastupljenosti mladih na izbornim listama – da se radi na uvođenju kvota za mlade na izbornim listama).
 - Mladi preporučuju povećanje međuinstitucionalne saradnje, s obzirom na to da jedna ili dvije institucije ne mogu obuhvatiti sve aktivnosti i potrebe mladih, niti ih adekvatno adresirati i razmotriti.
 - Mladi smatraju da bi posebno trebalo da saraduju ministarstva prosvjete i nauke sa ministarstvima ekonomije/privrede i finansija, i da je potrebno da se kroz tu saradnju bolje dizajniraju obrazovni programi, ali i prilike da pripadnici svih obrazovnih grupa i usmjerenja dobiju šansu da rade i pristojno zarađuju.
 - Mladi smatraju da dosadašnje strategije nisu bile dovoljno dobro sadržinski razrađene, te vjeruju da strategije treba više prilagoditi mladima koje targetiraju (u smislu prepoznavanja njihovih problema, ali i u pogledu interesantnosti sadržaja).
- S posebnom pažnjom analizirani su odgovori mladih učesnika dviju fokus grupa koje su okupile mlade iz marginalizovanih grupa:
- Prepoznajući da im je pristup zaposlenju dodatno otežan, mladi iz marginalizovanih grupa posebno naglašavaju potrebu da im se obezbijede obuke koje će im omogućiti da razviju dodatne sposobnosti i vještine, a što će doprinijeti njihovoj šansi za zapošljavanje na tržištu rada.
 - Smatraju i da poslodavci treba da dobiju olakšice ako zapošljavaju osobe s invaliditetom ukoliko je to jedini način da ih država motiviše da tako nešto urade.
 - Mladi iz marginalizovanih grupa žele kampanje za podizanje svijesti cjelokupnog stanovništva Crne Gore o njihovom položaju, pravima, kao i o tome da su oni ravnopravni članovi društva. Predlažu da i oni sami budu uključeni u osmišljavanje, planiranje i sprovođenje takvih kampanja.
 - U vezi s omladinskim servisima, konkretno u vezi s omladinskim/studentским karticama, mladi vjeruju da marginalizovanim grupama treba obezbijediti dodatne mehanizme tog tipa ili uvećati broj i visinu popusta koje mogu ostvariti. Kažu da je to posebno važno jer teže dolaze do posla, pa samim tim imaju i smanjen pristup drugim sadržajima (zbog nedostatka finansija), što posljedično vodi dodatnoj izopštenosti iz društva.

- U odnosu na omladinske centre, mladi s invaliditetom iskazuju nezadovoljstvo činjenicom da isti nisu regulisali pitanje dostupnosti licima s invaliditetom, te preporučuju da se sprovedu promjene po tom pitanju.
- Mladi prepoznaju da potrebe svih mladih nisu iste, pa po pitanju izrade Strategije preporučuju da se te razlike sadržinski adekvatnije prepoznaju, te da se potrebe

različitih grupa targetiraju u različitim naslovima/podnaslovima.

Pored ovih nalaza, kroz fokus grupe mladi su saopštili da imaju velika očekivanja od nove Strategije, a najviše su istakli probleme u vezi s nezapošljenošću mladih i, po njihovoj ocjeni, nedovoljno dobar sistem obrazovanja u Crnoj Gori. Mladi očekuju da nova Strategija za mlade bude pisana čitkim jezikom, da bude prijemčiva za mlade, te da postavi jasne i realne ciljeve za naredni period.

ANNEX

Annex 1: Upitnik za istraživanje javnog mnjenja

Uvodna pitanja

1. Koliko biste rekli za sebe da ste srećni ovih dana?
 - a. Veoma sam srećan/a
 - b. Donekle sam srećan/a
 - c. Niti jesam niti nisam srećan/a
 - d. Nisam baš srećan/a
 - e. Uopšte nisam srećan/a
 - f. Ne znam

2. U kojoj mjeri smatrate da ono što se pojedincima u životu dešava jeste rezultat njihovog truda i rada odnosno uvjerenja da njihova sudbina nije u njihovim rukama, već da postoje neke spoljne i više sile od kojih njihov život zavisi?

Ono što se pojedincima u životu dešava jeste rezultat njihovog truda i rada.	1
Sudbina nije u njihovim rukama, već postoje neke spoljne i više sile od kojih zavisi njihov život.	11
Ne znam	99

Neformalno obrazovanje, razvoj kompetencija mladih i volontiranje

3. Da li ste u posljednjih godinu dana stekli neko znanje ili vještinu van škole/fakulteta?
 - a. Da, jesam
 - b. Ne, nisam

4. Ako bi trebalo da naučite nešto što niste imali prilike da naučite u školi ili na fakultetu, šta biste uradili?
 - a. Naučio/la bih tako što bih pronašao/la to na internetu (youtube ili negdje drugo).
 - b. Pokušavao/la bih sam/a da naučim i poslije nekoliko neuspjeha bih savladao/la zadatak.
 - c. Potražio/la bih pomoć od organizacije/institucije koja se time bavi.
 - d. Potražio/la bih pomoć od prijatelja, porodice ili nekog iskusnijeg.
 - e. Ne znam šta bih radio/la u toj situaciji.

5. Šta biste rekli, za ono što radite ili planirate da radite, da li je važnije:
- Znanje/obrazovanje koje ste stekli u školi/na fakultetu
 - Znanje/obrazovanje koje ste stekli na drugim mjestima
6. Koje vještine su vam važne za posao, ili smatrate da će vam biti važne, a niste imali prilike da ih naučite u školi ili na fakultetu?
-
7. Da li samostalno ostvarujete neke prihode?
- Da, radim
 - Da, povremeno radim
 - Uglavnom ne
 - Ne
8. Da li biste voljeli da ostvarujete neke prihode radom?
- Da
 - Ne
9. U kom sektoru biste radije bili zaposleni?
- U javnom sektoru ([idite na pitanje 11](#))
 - U privatnom sektoru ([idite na pitanje 10](#))
 - Ne znam ([idite na pitanje 11](#))
10. Ukoliko ste izabrali privatni sektor, da li biste više voljeli da radite za nekog ili da imate svoj biznis?
- Da radim za nekog
 - Da imam svoj biznis
 - Ne znam
11. Da li ste nekada volontirali?
- Da, trenutno volontiram
 - Ranije sam volontirao/la
 - Nikada nisam volontirao/la

Omladinski rad i omladinski servis

12. Da li ste nekad učestvovali u aktivnostima za mlade?
- Da
 - Ne
13. Ako da, kojim od navedenih oblika?
- Edukativne aktivnosti (radionice, treninzi, kampovi i sl.)
 - Mentorstvo i savjetovanje
 - Događaji u zajednici (festivali, sajmovi i sl.)

- d. Volontiranje
 e. Onlajn savjetovanje/radionice/događaji itd.
 f. Nešto drugo, šta _____
14. Da li ste nekad i sami organizovali aktivnosti za mlade?
 a. Da
 b. Ne
15. U situaciji kada se susretnete s problemom, preprekom, dilemom, šta uradite?
 a. Pokušam sam/a da ga riješim bez ičije pomoći.
 b. Potražim rješenje onlajn.
 c. Obratim se za pomoć stručnijim i iskusnijima u organizacijama/institucijama koje se time bave.
 d. Obratim se za pomoć prijateljima/porodici.
 e. Ne znam šta da radim.
16. Da li ste član nekog omladinskog kluba ili omladinske organizacije?
 a. Da, trenutno sam član.
 b. Bio/bila sam, ali nisam više član.
 c. Nikada nisam bio/bila član.

Participacija i demokratske vrijednosti

17. U kojoj mjeri su izraženi sljedeći problemi kod mladih u Crnoj Gori?

		Jedan od ključnih problema	Izražen problem	Nije naročito izražen problem	Uopšte nije problem	Ne znam / Nemam stav
1	Nedostatak kulturnih i sportskih dešavanja za mlade	1	2	3	4	9
2	Loš obrazovni sistem i kvalitet nastave	1	2	3	4	9
3	Nedovoljna informisanost mladih	1	2	3	4	9
4	Mali uticaj mladih na dešavanja u njihovom okruženju	1	2	3	4	9

		Jedan od ključnih problema	Izražen problem	Nije naročito izražen problem	Uopšte nije problem	Ne znam / Nemam stav
5	Nedovoljno korišćenje mehanizama uključivanja mladih	1	2	3	4	9
6	Korupcija i kriminal u društvu	1	2	3	4	9
7	Nedovoljna bezbjednost, osjećaj nesigurnosti	1	2	3	4	9
8	Nezaposlenost i ekonomski problemi	1	2	3	4	9
9	Nema dovoljno mogućnosti u lokalnoj sredini	1	2	3	4	9
10	Nedovoljna podrška mladima od strane države i institucija	1	2	3	4	9
11	Nedovoljna podrška mladima za osnivanje vlastitog biznisa	1	2	3	4	9
12	Nerad, lijenost i neaktivnost mladih	1	2	3	4	9

18. Da li ste zainteresovani da se uključite u odlučivanje o društvenim pitanjima?
- U potpunosti jesam
 - Uglavnom jesam
 - Uglavnom nisam
 - Nisam uopšte
19. Kada biste imali dovoljno novca, moći, znanja i sve ljudske i druge neophodne resurse koji su za to potrebni, šta biste voljeli da uradite u sljedećih 10 godina za sebe i mlade u vašem mjestu?
-

20. Da li ste uzeli učešća u nekoj od sljedećih aktivnosti?

	Da, jesam	Nisam, ali hoću kada budem imao/la pravo glasa	Nisam do sada, ali hoću na sljedećim izborima	Nisam, i ne planiram
Glasanje na lokalnim izborima	1	2	3	4
Glasanje na nacionalnim izborima	1	2	3	4

21. A da li ste uzeli učešća u sljedećim aktivnostima?

	Da, jesam	Nisam, ali bih	Nisam, i ne bih
Potpisivanje peticija	1	2	3
Učešće u mirnim protestima – demonstracijama	1	2	3
Rad u organizacijama koje imaju zahtjeve prema donosiocima odluka	1	2	3
Bojkotovanje nekih proizvoda	1	2	3
Pisanje na društvenim mrežama o društveno-političkim prilikama	1	2	3
Pokretanje neke sopstvene akcije ili inicijative			

22. Biste li rekli da se vaši stavovi ozbiljno razmatraju prilikom donošenja odluka u školi ili u zajednici?

- Da, u potpunosti
- Da, donekle
- Uglavnom ne uzimaju

- d. Uopšte ne uzimaju
e. Ne znam
23. U koju instituciju/organizaciju u Crnoj Gori imate najveće povjerenje?
- Sistem obrazovanja
 - Vjerske organizacije
 - Zdravstveni sistem
 - Policija
 - Delegacija EU u CG
 - Ujedinjene nacije
 - Nevladine organizacije
 - Omladinske organizacije i omladinski klubovi
 - NATO
 - Vojska CG
 - Sudstvo
 - Predsjednik CG
 - Tužilaštvo
 - Vlada
 - Skupština CG
 - Političke partije
24. Da li učestvujete u radu nekih školskih ili studentskih organizacija ili tijela?
- Da
 - Ne
 - Ne idem ni u školu ni na fakultet
25. Opisaćemo različite tipove političkih sistema i molimo da za svaki odgovorite šta o njemu mislite kao o načinu upravljanja našom državom. Za svaki možete odgovoriti je li veoma dobar, dobar, loš, veoma loš:

	Veoma dobar	Dobar	Loš	Veoma loš	Ne znam / Nemam stav
Imati demokratski politički sistem	1	2	3	4	9
Imati moćnog vođu koji ne mora da se bavi parlamentom i izborima	1	2	3	4	9

	Veoma dobar	Dobar	Loš	Veoma loš	Ne znam / Nemam stav
Imati vojnu vlast u državi	1	2	3	4	9

26. U kojoj mjeri se slažete sa sljedećom tvrdnjom: „Demokratija može imati problema, ali je bolja od bilo kojeg drugog oblika upravljanja“?
- U potpunosti se slažem
 - Donekle se slažem
 - Donekle se ne slažem
 - U potpunosti se ne slažem
 - Ne znam / Nemam stav
27. Da li smatrate da su potrebni sljedeći predmeti u školama?

Predmet	Treba	Ne treba	Ne znam
Građansko obrazovanje			
Medijska pismenost			

Informisanje

28. Koliko često se informišete iz sljedećih sredstava informisanja?

	Često	Ponekad	Rijetko	Nikada
TV stanice	1	2	3	4
Dnevne novine (štampano izdanje)	1	2	3	4
Internet portal	1	2	3	4
Društvene mreže	1	2	3	4

	Često	Ponekad	Rijetko	Nikada
Radio	1	2	3	4

29. Kako biste najviše voljeli da primete informacije koje se tiču mladih ljudi u Crnoj Gori?
- Preko tradicionalnih medija (televizija, radio, novine)
 - Preko društvenih mreža
 - Preko postojećih medijskih portala
 - Na specijalizovanom portalu za tu temu
 - Preko posebne aplikacije na telefonu koja bi bila namijenjena samo informacijama za mlade
 - Nisam zainteresovan/a za takve informacije
30. Da li oko sebe primjećujete govor mržnje?
- Da ([idite na 31](#))
 - Ne ([idite na 32](#))
31. Kad primijetite govor mržnje na internetu, šta uradite? (moguće je više opcija)
- Ne uradim ništa.
 - Prijavim osobu ili profil koja širi govor mržnje administratoru društvene stranice ili nadležnoj osobi.
 - Blokiram profil koji širi govor mržnje.
 - Odgovorim toj osobi i ukažem na to da je u pitanju govor mržnje.
 - Javim prijateljima i poznanicima da osoba širi govor mržnje.

Zaštita podataka i medijska pismenost

32. Šta biste rekli, koliko vremena provodite onlajn tokom jednog uobičajenog dana?
- Rijetko sam onlajn
 - Do sat vremena
 - Između sat i dva sata
 - Između dva i četiri sata
 - Više od četiri sata
 - Više od šest sati
33. Da li slobodno dijelite informacije o sebi kada ste onlajn?
- Da, u potpunosti slobodno.
 - Donekle slobodno, uglavnom podijelim informacije o sebi.
 - Rijetko kada dijelim informacije o sebi putem interneta.
 - Nikada ne dijelim informacije o sebi putem interneta.

34. Što se moje aktivnosti na društvenim mrežama tiče:
- Svi znaju ko sam na društvenim mrežama
 - Samo moji prijatelji znaju ko sam na društvenim mrežama
 - Samo moji najbliži prijatelji znaju ko sam na društvenim mrežama
 - Niko ne zna ko sam na društvenim mrežama
35. Na internetu se osjećam:
- Veoma sigurno
 - Donekle sigurno
 - Donekle nesigurno
 - Potpuno nesigurno
36. U slučaju da neko pokuša da ukrade i zloupotrijebi moje podatke ili prekrši neka od mojih ljudskih prava:
- Ne znam šta bih uradio/la.
 - Pokušao/la bih da umanjim štetu i nadao/la bih se da to neće imati efekata na moj dalji život.
 - Zatražio/la bih pomoć od porodice.
 - Zatražio/la bih pomoć od prijatelja.
 - Obratio/la bih se policiji i nadležnim institucijama.
 - Prijavio/la bih na toj platformi.
37. U kojoj mjeri se slažete sa sljedećim stavovima u vezi sa vašom onlajn aktivnošću?

	U potpunosti se slažem	Donekle se slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Donekle se ne slažem	U potpunosti se ne slažem
1. Znam da procijenim kredibilnost i pouzdanost informacija koje pronađem na internetu.	1	2	3	4	5
2. Vijesti koje podijele moji prijatelji na facebooku, instagramu ili tviteru uglavnom su pouzdane.	1	2	3	4	5

	U potpunosti se slažem	Donekle se slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Donekle se ne slažem	U potpunosti se ne slažem
3. Nije mi toliko važno da li su pouzdane vijesti koje pronađem onlajn.	1	2	3	4	5

38. Da li vam se u posljednjih godinu dana desilo da podijelite vijest za koju se kasnije ispostavilo da nije tačna?
- Jeste
 - Nije
 - Ne sjećam se

Slobodno vrijeme

39. Kako provodite svoje slobodno vrijeme?

		Veome često	Često	Rijetko	Nikada
1	Provodim vrijeme u porodičnom druženju.	1	2	3	4
2	Gledam filmove.	1	2	3	4
3	Čitam knjige i obrazujem se.	1	2	3	4
4	Posjećujem pozorište.	1	2	3	4
5	Idem u bioskop.	1	2	3	4
6	Provodim vrijeme na internetu, gledam interesantne sadržaje/sajtove.	1	2	3	4
7	Provodim vrijeme na društvenim mrežama.	1	2	3	4

		Veome često	Često	Rijetko	Nikada
8	Bavim se mojim hobijem.	1	2	3	4
9	Družim se / izlazim s prijateljima.	1	2	3	4
10	Posjećujem kladionice.	1	2	3	4
11	Bavim se sportom.	1	2	3	4
12	Bavim se muzikom.	1	2	3	4
13	Bavim se politikom u nekoj političkoj stranci.	1	2	3	4
14	Volontiram u nekoj organizaciji.	1	2	3	4

Mobilnost mladih

40. Da li učite/studirajte/radite u istom gradu u kojem ste proveli najveći dio djetinjstva?
- Da, u istom sam gradu.
 - Ne, u drugom sam gradu.
41. Da li ste svojevolutno napustili taj grad ili ste to uradili zbog nedostatka prilika za obrazovanje ili za posao? (odgovaraju samo oni koji su na pitanje 31 odgovorili sa b)
- Svojevolutno sam napustio/la grad.
 - Pošao/la sam u drugi grad tražeći bolje prilike za obrazovanje/posao.
 - Cijela moja porodica se preselila u drugi grad.
 - Drugi razlog. Koji? _____
42. Svoj život u budućnosti vidite u...
- Crnoj Gori
 - Negdje u zemljama regiona
 - Zemljama EU
 - SAD-u
 - Rusiji
 - Negdje drugo

Polarizacija u društvu

43. Postoji li neka politička partija u Crnoj Gori koja vam je bliža od svih drugih partija?
- Da, postoji

b. Ne, ne postoji

44. Sada vas molimo da zamislite političku partiju koja je najdalja onoj partiji za koju vi smatrate da vam je najbliža. Možete li nam reći da li biste sa simpatizerima/ članovima te najdalje partije mogli da budete...

	Da, nemam problema sa tim	Ne, ne bih mogao/la ili volio/ljela to
Blizak prijatelj	1	2
Komšija	1	2
Kolega na poslu	1	2
Romantični partner	1	2

45. U kojoj mjeri se slažete sa sljedećim stavovima?

	U potpunosti se slažem	Donekle se slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Donekle se ne slažem	U potpunosti se ne slažem
Veoma mi je važno da živim u mjestu gdje većina dijeli moje političke stavove.	1	2	3	4	5
Većina mojih prijatelja dijeli moje političke stavove.	1	2	3	4	5

Zdravlje i odrastanje

Napomena: Ova pitanja ispitanik ili ispitanica sam/a unosi u tablet!

46. Kako biste ocijenili stanje svog zdravlja?
- Veoma sam zdrav/a.
 - Donekle sam zdrav/a.
 - Niti jesam niti nisam zdrav/a.

- d. Nisam baš zdrav/a.
- e. Uopšte nisam zdrav/a.
- f. Ne znam.

47. Koliko često sedmično konzumirate alkohol?

- a. Nijednom
- b. Jednom do dva puta
- c. Dva do četiri puta
- d. Više od četiri puta

48. Koliko često pušite/vajpujete ili koristite slične proizvode?

- a. Nikad
- b. Povremeno
- c. Svakodnevno
- d. Ne želim da kažem

49. Da li ste u posljednjih mjesec dana iskusili nešto od sljedećeg:

		Da	Ne	Ne želim da odgovorim
1	Nasilno disciplinovanje (psihičko ili fizičko)	1	2	9
2	Psihičko uznemiravanje	1	2	9
3	Maltretiranje od strane vršnjaka	1	2	9

50. Ukoliko da, da li su vam poznati servisi ili adrese kojima se možete obratiti za pomoć?

- a. Da
- b. Ne

51. Da li ste skorije osjetili neka od sljedećih stanja? (zaokružite sve što se odnosi na vas)

- a. Uznemirenost, napetost
- b. Otežano disanje
- c. Izlivi bijesa
- d. Nesanica
- e. Loša koncentracija
- f. Gubitak apetita
- g. Nedostatak samopouzdanja

- h. Slaba motivacija
 - i. Osjećaj bezvoljnosti
 - j. Strah
 - k. Usamljenost
 - l. Drugo, dopišite simptome koje osjećate, a nisu navedeni _____
52. Ukoliko ste osjetili bilo šta od gore navedenog, da li su vam poznati servisi ili adrese kojima se možete obratiti za pomoć?
- a. Da
 - b. Ne
53. Da li ste potražili stručnu pomoć povodom bilo kog gore navedenog problema?
- a. Da, psihologa u državnoj praksi (Dom zdravlja ili Klinički centar)
 - b. Da, u psihologa u privatnoj praksi
 - c. Da, školskog psihologa
 - d. Da, psihologa u centru za socijalni rad
 - e. Ne
 - f. Ne, ali sam planirao/la

Demografija

54. Pol:
- a. Muški
 - b. Ženski
 - c. Drugo
55. Godine: _____
56. Koja je Vaša etnička pripadnost?
- a. Crnogorac/Crnogorka
 - b. Srbin/Srpkinja
 - c. Bošnjak/Bošnjakinja
 - d. Musliman/Muslimanka
 - e. Albanac/Alбанка
 - f. Hrvat/Hrvatiica
 - g. Drugo
57. Koji je najviši stepen obrazovanja koji ste završili?
- a. Nezavršena srednja škola
 - b. Osnovna škola
 - c. Srednja škola
 - d. Fakultet
 - e. Magisterij ili doktorat
 - f. Drugo, navesti šta _____

58. Da li trenutno idete u školu ili studirate?
- Idem u srednju školu
 - Studiram
 - Ništa od toga
59. Da li trenutno radite?
- Radim, zaposlen/a sam
 - Radim, ali samo honorarni ili sezonski posao
 - Nezaposlen/a sam, ali tražim posao
 - Nezaposlen/a sam, ali ne tražim posao
 - Nešto drugo
60. Vi živite...
- Sa roditeljima
 - Sam/a, ali mi roditelji plaćaju stan
 - Sam/a i sam/a plaćam stan
 - Kod rođaka ili prijatelja i ne plaćam
 - Nešto drugo
61. Da li imate mogućnost da podignete kredit za stan?
- Imam
 - Nemam, ali mi ne treba trenutno
 - Nemam i treba mi
 - Ne znam

Annex 2: Struktura fokus grupa

Fokus grupe – mladi aktivni kroz podmlatke političkih partija

FG I

	Pol	Status zaposlenja	Partija
Učesnica I	Ž	Zaposlena	Članica podmlatka DPS/SDP/SD/BS/DUA/HGI
Učesnica II	Ž	Zaposlena	Članica podmlatka DPS/SDP/SD/BS/DUA/HGI
Učesnica III	Ž	Nezaposlena	Članica podmlatka DPS/SDP/SD/BS/DUA/HGI
Učesnik I	M	Zaposlen	Član podmlatka DPS/SDP/SD/BS/DUA/HGI
Učesnik II	M	Zaposlen	Član podmlatka DPS/SDP/SD/BS/DUA/HGI
Učesnik III	M	Nezaposlen	Član podmlatka DPS/SDP/SD/BS/DUA/HGI
Rezerva I	M	Nezaposlen	Član podmlatka DPS/SDP/SD/BS/DUA/HGI
Rezerva II	Ž	Zaposlena	Članica podmlatka DPS/SDP/SD/BS/DUA/HGI

FG II

	Pol	Status zaposlenja	Partija
Učesnica I	Ž	Zaposlena	Članica podmlatka DF/DCG/ES/URA/SNP

	Pol	Status zaposlenja	Partija
Učesnica II	Ž	Zaposlena	Članica podmlatka DF/DCG/ES/URA/SNP
Učesnica III	Ž	Nezaposlena	Članica podmlatka DF/DCG/ES/URA/SNP
Učesnik I	M	Zaposlen	Član podmlatka DF/DCG/ES/URA/SNP
Učesnik II	M	Zaposlen	Član podmlatka DF/DCG/ES/URA/SNP
Učesnik III	M	Nezaposlen	Član podmlatka DF/DCG/ES/URA/SNP
Rezerva I	M	Nezaposlen	Član podmlatka DF/DCG/ES/URA/SNP
Rezerva II	Ž	Zaposlena	Članica podmlatka DF/DCG/ES/URA/SNP

Fokus grupe – mladi aktivni kroz studentske i učeničke organizacije

FG III – studentska grupa

	Pol	Nivo studija	Organizacija i univerzitet
Učesnica I	Ž	Osnovne	Članica studentskog tijela/organizacije s UCG
Učesnica II	Ž	Osnovne	Članica studentskog tijela/organizacije s UDG/Mediteran

	Pol	Nivo studija	Organizacija i univerzitet
Učesnica III	Ž	Master/PhD	Članica studentskog tijela/organizacije s UCG
Učesnik I	M	Osnovne	Član studentskog tijela/organizacije s UCG
Učesnik II	M	Osnovne	Član studentskog tijela/organizacije s UCG
Učesnik III	M	Master/PhD	Član studentskog tijela/organizacije s UDG/Mediteran
Rezerva I	M	Osnovne	Član studentskog tijela/organizacije s UCG
Rezerva II	Ž	Osnovne	Članica studentskog tijela/organizacije s UCG

FG IV – srednjoškolska grupa

	Pol	Školska godina	Organizacija
Učesnica I	Ž	Prvi/drugi razred	Članica učeničkog parlamenta
Učesnica II	Ž	Treći/četvrti razred	Članica učeničkog parlamenta
Učesnica III	Ž	Treći/četvrti razred	Članica druge srednjoškolske organizacije
Učesnik I	M	Prvi/drugi razred	Član učeničkog parlamenta

	Pol	Školska godina	Organizacija
Učesnik II	M	Treći/četvrti razred	Član učeničkog parlamenta
Učesnik III	M	Treći/četvrti razred	Član druge srednjoškolske organizacije
Rezerva I	M	Treći/četvrti razred	Član učeničkog parlamenta
Rezerva II	Ž	Treći/četvrti razred	Članica učeničkog parlamenta

Fokus grupe – mladi iz marginalizovanih grupa

FG V – grupa iz urbanog područja

	Pol	Status zaposlenja	Grupa
Učesnica I	Ž	Nezaposlena	Mladi s invaliditetom
Učesnica II	Ž	Zaposlena	Romi/Egipćani
Učesnica III	Ž	Nezaposlena	Mladi bez roditeljskog staranja / mladi samohrani roditelji
Učesnik I	M	Zaposlen	Mladi s invaliditetom
Učesnik II	M	Nezaposlen	Romi/Egipćani
Učesnik III	M	Nezaposlen	Mladi bez roditeljskog staranja / mladi samohrani roditelji
Rezerva I	M	Nezaposlen	Mladi s invaliditetom
Rezerva II	Ž	Nezaposlena	Romi/Egipćani

FG VI – grupa iz ruralnog područja

	Pol	Status zaposlenja	Grupa
Učesnica I	Ž	Nezaposlena	Mladi s invaliditetom
Učesnica II	Ž	Nezaposlena	Romi/Egipćani
Učesnica III	Ž	Zaposlena	Mladi bez roditeljskog staranja / mladi samohrani roditelji
Učesnik I	M	Zaposlen	Mladi s invaliditetom
Učesnik II	M	Nezaposlen	Romi/Egipćani
Učesnik III	M	Nezaposlen	Mladi bez roditeljskog staranja / mladi samohrani roditelji
Rezerva I	M	Nezaposlen	Mladi s invaliditetom
Rezerva II	Ž	Nezaposlena	Romi/Egipćani

Annex 3: Vodič za fokus grupe

Hvala vam što ste pristali da učestvujete u ovoj fokus grupi o položaju mladih u društvu, o zapošljavanju, o učešću u javnom životu i drugim temama koje su značajne za mlade ljude.

Sve što kažete biće povjerljivo između učesnika ove fokus grupe i moderatora. Ništa što kažete neće biti pripisano vama lično. Molimo vas da poštujete svačije mišljenje i sačekate da neko završi govor prije nego što iznesete svoj stav. Svi će imati priliku da podijele svoja razmišljanja.

Slobodni ste da odbijete da odgovorite na pitanje ako to ne želite i možete napustiti diskusiju u bilo kom trenutku ako vam je neprijatno.

Želimo da naglasimo da nas danas interesuje vaše mišljenje o temama koje ćemo predložiti za razgovor. Takođe, ako imate mišljenje o nečemu što je neko drugi rekao od učesnika, budite slobodni da ga podijelite s nama. Znajite da danas razmjenjujemo mišljenja i na postavljena pitanja/teme nema tačnih i netačnih odgovora, svako mišljenje nam je jednako relevantno.

[Željeli bismo da snimimo razgovor, uz vašu dozvolu. Snimak će poslužiti za pripremu pisanog transkripta diskusije za analizu. Snimak će biti izbrisan šest mjeseci nakon završetka projekta.]

Mogu li da provjerim da li su svi voljni da nastave?

[Ako neko kaže „Nije“, zamoliti pojedinca da napusti diskusiju ili razjasni sve tačke s nedoumicama/pitanja koja može imati.]

Sekcija 1: Uvod

1. Da li svako može da se predstavi grupi i podijeli ponešto o sebi? Na primjer: šta radite, gdje živite?
2. Šta biste rekli, ukupno gledano, kakav je danas položaj mladih u Crnoj Gori?
3. Šta mislite da su gorući problemi mladih u Crnoj Gori?

Sekcija 2: Normativno-institucionalni okvir i međuresorna saradnja

4. Koje sve institucije znate u Crnoj Gori, bilo na nacionalnom bilo na lokalnom nivou, koje se bave pitanjima od interesa za mlade?
5. Za koju biste instituciju rekli da radi najbolje kada su mladi u pitanju, a za koju da bi mogla da radi bolje?
6. Jeste li vi imali neposrednog iskustva ili kontakt s nekom institucijom? Kakvo iskustvo ste imali?
7. Šta mislite, da li te institucije saraduju među sobom kada je problematika mladih u pitanju?
8. Mislite li da treba da postoji posebno ministarstvo za mlade u Vladi Crne Gore?

9. Da li bi, da takvo ministarstvo postoji, položaj mladih u Crnoj Gori bio bolji?
10. Zna li da postoji Strategija za mlade?
11. Jeste li imali nekad prilike da vidite taj dokument (u cjelosti ili makar jedan dio), da čujete nešto o tom dokumentu u medijima ili od drugih ljudi...?
12. Šta mislite da bi trebalo da piše u novoj Strategiji za mlade? Šta biste vi napisali, na šta biste se fokusirali u takvom dokumentu?
13. Strategija targetira sljedećih devet oblasti važnih za međuresornu saradnju:
 - Zapošljavanje
 - Obrazovanje
 - Društvena kohezija
 - Ljudska i manjinska prava
 - Odliv ljudskog kapitala
 - Kultura i sport
 - Klimatske promjene i životna sredina
 - Zdravlje
 - Bezbjednosna i saobraćajna kultura

Šta mislite o stanju u ovim oblastima, a šta je posebno relevantno za vas mlade u ovim oblastima?

14. Da li, pored Strategije za mlade, znate za još neki strateški dokument koji se bavi pitanjima mladih?

Sekcija 3: Omladinski servisi i sistem usluga za mlade

15. Jeste li čuli da postoje omladinski klubovi/centri u opštinama širom Crne Gore, mada nisu osnovani u svim opštinama? (Trenutno postoje: Omladinski centar u Podgorici, omladinski klubovi na Cetinju, u Danilovgradu, Nikšiću, Šavniku, Baru, Kotoru, Mojkovcu, Petnjici, Plavu i Pljevljima.)
16. Jeste li imali kontakt s nekim omladinskim klubovima/centrima u vašoj opštini?
17. Ako jeste, kako ocjenjujete kvalitet njihovog rada?
18. Da li ste u kontaktu s nekim omladinskim organizacijama? Kojim? S kakvim aktivnostima su povezane te organizacije?
19. Kakve organizacije za mlade treba da postoje, a da ih trenutno nema? Čime bi trebalo da se bave?

Sekcija 4: Učešće mladih u demokratskom životu društva

20. Šta biste rekli, koliko ste vi lično aktivni u društvenom životu Crne Gore?
21. A generalno mladi u Crnoj Gori, koliko učestvuju u bitnim odlukama za zajednicu, grad, društvo, državu?
22. Imaju li mladi prilike da učestvuju u procesu donošenja odluka? Slušaju li ih donosioci odluka?

23. Da li bi mladi trebalo da budu aktivniji u političkim partijama? Koliko i kako imaju prilike da utiču na donosiocce odluka tim putem?
24. Da li treba obezbijediti neke digitalne vidove učešća za mlade? Kako biste na to reagovali, da li biste ih koristili?

Sekcija 5: Rodna ravnopravnost

25. Gotovo sve zemlje imaju iskustvenja s problemima rodne ravnopravnosti. Mislite li da je to prisutno i u Crnoj Gori? Ako da, u kojoj mjeri?
26. A da li je, i u koliko mjeri, problem rodne neravnopravnosti prisutan među mladima u Crnoj Gori?
27. Da li ste vi imali neka takva iskustva, neposredna ili indirektna?
28. Znate li za neke primjere da nam ih navedete? Koliko je za crnogorsko društvo loše kada je izražena rodna neravnopravnost? Zašto je to loše?

FOTO na naslovnici:

© UNICEF Crna Gora / Duško Miljanić

Publikaciju je objavio **UNICEF** u Crnoj Gori

Stanka Dragojevića bb, UN Eko zgrada

81 000 Podgorica, Montenegro

podgorica@unicef.org

| www.unicef.org/montenegro |

Nalazi ovog istraživanja, koje je sproveda agencija DeFacto Consultancy je pružilo kvantitativne i kvalitativne podatke o nizu tema koje su bile u fokusu prethodne Strategije za mlade (2017–2021), ali i o temama koje su označene kao posebno relevantne od aktera uključenih u proces izrade nove **Strategije uz uključivanje preko 1000 adolescenata i mladih na teritoriji Crne Gore.**

unicef
za svako dijete

